

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE VE BALKAN SAVAŞLARINA KATILAN BALKAN
ÜLKELERİNİN TARİH DERS KİTAPLARINDA BALKAN SAVAŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serkan AVCI**

**Danışman
Yard. Doç. Dr. Bahri ATA**

**ANKARA
Haziran - 2009**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Serkan AVCI'nın “Türkiye ve Balkan Ülkelerinin Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları” başlıklı tezi tarihinde jürimiz tarafından Tarih Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) :

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın araştırma konusunun belirlenmesinde ve planlanmasında çalışmayı yöneten ve yönlendiren; değerli bilim adamı ve tez danışmanım saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA'ya, araştırmalarım süresince yoğun çalışma temposuna rağmen desteğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli bilim adamı sayın Prof. Dr. Mustafa SAFRAN'a ders kitaplarının temininde ve tercümesinde yardımcı olan Yusuf Hüseyin BABEKOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Yine tez hazırlama sürecinde yardımlarını ve desteğini eksik bırakmayan değerli meslektaşım ve arkadaşım sosyal bilgiler öğretmeni Mehmet YİĞİT'e bana cesaret veren aziz dostum İhsan BUDAK'a beni sürekli destekleyen başta Ercan BALCI olmak üzere tüm arkadaşlarıma, öğrencilerime ve bitmeyen sevgileri ve desteklerinden dolayı tüm aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın tarih ders kitapları hazırlanmasında faydalı olması dileğiyle

Serkan AVCI

ÖZET

TÜRKİYE VE BALKAN SAVAŞLARINA KATILAN BALKAN ÜLKELERİNİN TARİH DERS KİTAPLARINDA BALKAN SAVAŞLARI

AVCI, Serkan

Yüksek Lisans, Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA

Haziran–2009

Bu araştırmada, Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk ülkelerindeki lise düzeyinde eğitim veren okullarda okutulan tarih ders kitaplarında yer alan Balkan Savaşları (1912–1913) konusunun incelemesi yapılmıştır. Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl ele alınmaktadır? Türkiye ve Balkan ülkelerinin arasında Balkan Savaşları konusu anlatım yönünden ne gibi benzerlik ve farklılıklara sahiptir? Günümüzde tarih eğitiminin Türkiye’de ve Balkanlar’da geldiği nokta neresidir? Araştırmada bu ve benzer sorulara yanıt bulmak hedeflenmiş ve bu doğrultuda çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında Türkiye ve Balkan ülkelerinde 1930–2009 arasında okutulmuş ve halen okutulmakta olan yedi adet tarih ders kitabının Balkan Savaşları konusu bölümleri araştırılmıştır. Balkan dillerinde yazılan kitapların ilgili kısımlarının çevirisi yapılarak konunun detaylı incelemesi yapılmıştır. Elde edilen verilerin karşılaştırılmalı analizleri yapılarak bilimsel kriterlere göre değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışma sonucunda Balkan ülkelerinde Balkan Savaşları konusunun eğitim müfredatı içerisinde Türkiye’ye kıyasla daha fazla yer edindiği, ancak bu bilgilerin içinde tarihi gerçekler adına bir takım tarihi kötüye kullanım örneklerinin yer aldığı ve Türkiye’de de Balkan Savaşları konusunun yeteri kadar önemsenmediği tespit

edilmiştir. Bu çalışmanın bulguları ve bulgulardan çıkarılan çözüm önerileri ile yeni hazırlanacak ders kitaplarının yazımında kullanılması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma ile literatürdeki önemli bir boşluğun doldurulmasını amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Balkan Savaşları, Ders Kitapları, Tarih Eğitimi, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye.

ABSTRACT

THE BALKAN WARS IN THE HISTORY TEXTBOOKS OF TURKEY AND THE BALKAN COUNTRIES JOINED THE BALKAN WARS

AVCI, Serkan

Master Thesis, Department of History Education

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Bahri ATA

June-2009

In this research the subject of Balkan Wars (1912-1913) take place in history textbooks used for history education in the schools, giving education on the high school level, of Turkey, Bulgaria, Greece and Albania was examined.

How were the Balkan Wars taken in hand in the history textbooks of Turkey, Bulgaria, Greece and Albania? How similarities or differences do Balkan Wars have in terms of manner of telling between Turkey and Balkan countries? Which position has the history education reached in Turkey and Balkans? In this research, finding answers for these questions has been aimed and the study has been done accordingly.

Within the coverage of the research, chapters of the Balkan Wars subject in seven history textbooks were taught between the years 1930 and 2009, and also are taught at present in Turkey and in Balkan countries were investigated. By making translation of the related chapters of the textbooks, written in Balkan languages, into Turkish, examination of the subject was done in detail.

As a result of this research, it was determined that the subject of Balkan Wars has wider coverage in educational curriculum in Balkan countries in comparison to Turkey but the several examples of misuses of history take place in these curriculums on behalf of historical reality and the subject of Balkan Wars has not been considered

important adequately. It is aimed that the findings of this research and solution proposals deducted from these findings will be used for writing new textbooks. Besides, it is also aimed that to fill the important gap in the literature with this study.

Keywords: Balkan Wars, Textbooks, History Education, Albania Bulgaria, Greece, Turkey

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Tarih Eğitiminin Genel Amaçları ve Tarih Ders Kitapları.....	2
1.3. Avrupa Birliği ve Tarih Öğretimi.....	9
1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	13
1.5. Problem Cümlesi.....	14
1.6. Alt Problemler.....	14
1.7. Tanımlar.....	17
1.8. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	20
1.9. Sayıtlılar.....	20

II. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Araştırmalar.....	21
-------------------------------	----

III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	24
3.2. Evren ve Örneklem.....	24
3.3. Verilerin Toplanması.....	24
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	25

IV. BULGULAR ve YORUMLAR

4.1.1-Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	26
4.1.2- Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	28
4.1.3- Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	37
4.1.4- Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	42
4.1.5- Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	45
4.1.6- Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorumlar	48

V. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	52
5.2. Öneriler.....	57

KAYNAKLAR

59

EKLER

EK – 1 Ders Kitapları Kapakları	63
EK – 2 Yeni Tarih Müfredatı Programı Esasları Doğrultusunda Hazırlanmış Örnek Bir Balkan Savaşları Ünitesi Konu Anlatımı	70

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Tarih Dersinin Genel Amaçları	4
Tablo 2: Türkiye ve Balkan Ülkelerinin Ders Kitaplarında Tarihin Kötüye Kullanımı	54

KISALTMALAR LİSTESİ

TC	: Türkiye Cumhuriyeti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
AB	: Avrupa Birliği
BRSDP	: Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları ile araştırmada yer alan tanımlar ve daha önce yapılan benzer çalışmaların yer aldığı ilgili araştırmalar yer almıştır.

1.1. Problem Durumu

Zaman içinde insanın öyküsü olan tarih; geçmişten günümüze bireyden topluma, ulusaldan evrensele uzanan tüm bilgileri kapsadığı gibi, aynı zamanda bugünün bilimi olarak da tanımlanmaktadır. Bu kapsamlı tarihi hak eden tarih biliminin öğretimi Türkiye’de öğretim kurumlarında; “demokratik, insan haklarına saygılı, sorumluluğunu bilen, dün-bugün-gelecek arasında ilişki kurmayı becerebilen ve araştırmayı seven genç kuşaklar yetiştirmeyi hedef alan bir dinamizm oluşturma çabası” şeklinde verilen bir sosyalleştirme aracı olarak görülmelidir (Yıldız, 2002: 13).

Tarih eğitimindeki en hassas konulardan biri Balkan tarihinin yeni nesle aktarılmasıdır. Balkanlar dört yüzyılı aşkın bir süre Osmanlı Devleti’nin en önemli bölgesiydi. Bu nedenle, Balkanlarda yaşayanların kendi bağımsızlıklarını elde ettikleri dönemi nesnel bir gözle anlatmak Türk eğitimi için güçtür. Osmanlı gözüyle bu bir ayaklanma dönemidir. Öte yandan Balkanlarda yaşayanlar bunu, bağımsızlıklarını kazandıkları bir dönem olarak görüyorlar. Günümüzde modern Türkiye Cumhuriyeti’ni Osmanlı Devleti ile özdeşleştirme eğilimi konuyu nesnel olarak incelemeyi daha güç hale getiriyor.

Araştırmada 1930 ile 2009 arasında Balkan ülkeleri ile Türkiye’de basılmış çoğunluk lise olmak üzere lise ve ilköğretim tarih kitaplarının 1912–1913 Balkan Savaşlarına bakışları incelendi. Çalışmalar boyunca nesnel olmaya ve kitaplardaki yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışıldı.

Tarih eğitimi üstüne yapılan çalışmalarda, genç kuşakların vatandaşlık bilinci kazanmasında ve kimliklerin oluşumunda tarih eğitiminin kilit bir role sahip olduğu vurgulanır. Bu konuya gerek Türkiye gerekse Balkan ülkeleri tarih ders kitapları açısından bakmak, konuyu “öteki taraf”ın nasıl yansıttığını görmek açısından ilgi çekici olabilir. Bu amaçla, bu tez önce Türkiye’de konunun ele alınışını inceleyip, sonra Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarından yapılan çevirilerle konunun Balkanlar’daki öğrenciler tarafından nasıl öğrenildiğine bakmayı amaçlamaktadır.

1.2. Tarih Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Tarih Ders Kitapları

Sosyal bilimler arasında tarihin görevi, toplumların nereden geldiklerini ve nereye gitmekte olduklarını açıklamak gibi son derece hayati bir bilgi birikimi sağlarken, diğer yandan da ona yolunu sağlıklı bir şekilde çizebileceği bir de bilinç kazandırır. Dün-bugün-gelecek arasında ilişki kurmayı hedef alan bu bilim dalının doğru bilinç oluşturmadaki rolü tartışmasızdır.

Tarih, insana bir takım bilgiler verir. İnsanı, geçmiş milletlerin, toplumların durumundan, yaşam tarzlarından, ilerleme ve gerileme nedenlerinden ve varsa medeniyete hizmetlerinden haberdar eder. Tarih dersi, az çok geçmiş dönemleri hayal etmemizi, zihnimizde canlandırmamızı sağlar. Şu an, az çok başkalaşmış ve hatta yok olmuş olan toplumların geçmiş dönemlerini göz önüne getirir. Tarih, bu yolla insanın hayal etme ve betimleme kabiliyetlerini kullanarak, bu kabiliyetleri sık sık faaliyete geçirerek insan zihni için bir idman hizmeti görür.

Tarih karşılaştırma, çözümleme, sentez ve öteleme gibi eğitimsel becerileri geniş oranda geliştirir (Nichol, 1996: 3–4). Niçin tarih eğitimi sorusuna vereceğimiz cevaplar şunlar olabilir.

Çocuğun geçmiş'i ve bugün'ü anlamasına yardımcı olmak,

Onda, bütün insan etkinliklerine karşı bir duygudaşlık uyandırmak, böylelikle yetişmesinin ufuklarını da genişletmek,

Kendisini bir zaman boyutunun, sürekli bir akışın içinde görmesini sağlamak,

İnsan soyunun bir üyesi sıfatıyla geçmişe neler borçlu olduğunu ve geleceğe karşı ödevlerini bilinç ve misyonunu kavratmak,

Evrenin hep böyle olagelmediğini anlamasını ve geçmiş deneylerin çeşitliliğine bakarak, gelecekte de ne geniş olanaklar bulunduğunu düşünmesine yol açmak,

Olayları neden ve sonuçlarıyla birlikte görüp açıklamaya alıştırmak; görünüşte ve gerçek nedenleri ayırmayı (bu arada, siyasal gelişmelerin toplumsal tabanlarını araştırmayı) öğretmek; dolayısıyla kafaca oluşumuna yardımcı olmak,

Toplum-birey ilişkisini doğru örneklerle kavramasına; son amacın gerçekten özgür kişiler yaratmak olduğunu, fakat bu amaca ancak iyi kurulmuş, adil bir ortamda erişilebileceğini anlamasına yardım etmek,

Yüksek insan değerlerini benimsemesine çalışmak; dünyanın her neresinde, her ne zaman, her kime karşı bir haksızlık yapılmışsa, kendisine yapılmışçasına ona isyan etmesini, her kim değerli bir iş yapmış, insana bir şey katmışsa, ona gönülce bir yakınlık duymasını sağlamak.(Tunçay, 2006: 254)

Tablo 1: Tarih Dersinin Genel Amaçları

TARİH DERSİNİN GENEL AMAÇLARI
1. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak,
2. Geçmiş, bugün ve gelecek algısında tarih bilinci kazandırmak,
3. Türk tarihini ve Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavratarak öğrencilerin kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde sorumluluk almalarını sağlamak,
4. Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak,
5. Geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak,
6. Tarih boyunca kurulmuş uygarlıklar ve yaşayan milletler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak,
7. Türk milletinin dünya kültür ve uygarlığının gelişmesindeki yerini ve insanlığa hizmetlerini kavratmak,
8. Öğrencilerin kendilerini kuşatan kültür dünyaları hakkında meraklarını gidermek,
9. Tarihin sadece siyasi değil, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsadığını fark ettirerek hayatın içinden insanların da tarihin öznesi olduğu bilincini kazandırmak,
10. Tarih alanında araştırma yaparken tarih biliminin yöntem ve tekniklerini, tarih bilimine ait kavramları ve tarihçi becerilerini doğru kullanmalarını sağlamak,
11. Öğrencilerin farklı dönem, mekân ve kişilere ait toplumlar arası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz ederek bu etkileşimin günümüze yansımaları hakkında çıkarımlarda bulunmalarını sağlamak,
12. Barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerlerin önemini kavratarak bunların korunması ve geliştirilmesi konusunda duyarlı olmalarını sağlamak,
13. Kendi kültür değerlerine bağlı kalarak farklı kültürlerle etkileşimde bulunabilmelerini sağlamak,
14. Kültür ve uygarlığın somut olan ya da olmayan mirası üzerinde tarih araştırmaları yaparak çalışkanlık, bilimsellik, sanatseverlik ve estetik değerleri kazandırmak,
15. Öğrencilere, tarihsel anlatıları yazılı ve sözlü ifade ederken Türk dilini doğru ve etkili kullanma becerisi kazandırmaktır.

(Kaynak: T.C. MEB T.T.K.B Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Programı Ankara 2008)

Özetle, tarih dersi, insanların medenî ve medeniyete ilişkin bilgiler kazanması ve siyasî yönden de eğitilmeleri için çok kuvvetli bir kaynak teşkil eder. Tarihe dayanmayan bilgiler, temelsiz bir binaya benzer, hiç bir zaman sağlam ve sürekli olamaz.

Tarih bilincinin günün algılanmasını, geçmişin yorumu ve geleceğin beklentilerini içeren bir kurgu olarak tanımlamasının, doğrudan insanın nitelikleriyle ilişkili olduğunu görürüz. Çünkü tarih insanın düşünce, tasavvur, tasarı ve eylemlerinin ürünüdür.

Tarih eğitiminin öğrenciye yönelik başlıca ana hedefleri şunlar olmalıdır.

- Öğrencinin çağcıl bir kimlik duygusu oluşturmaya yardımcı olmak
- Öğrencilerin kapasitelerinin geliştirilmesini sağlamak
- Öğrencinin tarih bilincinin gelişmesini sağlamak

(Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması, 2000: 16–20).

21.yüzyılda tarih eğitiminin hedefleri değerlendirilmelidir. Tarih öğretimi bir ideolojik manipölasyon, bir propaganda aracı olmamalı veya hoşgörüsüz, bağınaz, aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, ırkçı yada antisemit düşünceleri yaymak amacıyla kullanılmamalıdır. İnsanlığa karşı suçları önlemek için bir araç olmalıdır. Hoşgörü, karşılıklı anlayış, insan hakları ve demokrasi gibi temel değerlerin yaygınlaşmasında hayati bir role sahip olmalıdır.

Mete Tunçay’a göre çağdaş dünya değerleri açısından, barışçı bir tarih anlayışı hedeflenmeli, çocuklarımız ve gençlerimiz askeri zaferler kazanmaya değil, bilimlere katkıda bulunmaya ve sanatsal yaratıcılığa özendirilmelidir (Özbaran, 1995: 53).

İlhan Tekeli’ye göre küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçlarını açıklarken; Milli Devletler milli tarihler ortaya çıkartmışlar, dolayısıyla yazılan tarihte belirgin “biz ve ötekilerle” dolu savaş tarihi yer almaktadır. Tarihi savaşlarla okuyan bir öğrenci çevresindeki tüm milletleri düşman olarak algılamaktadır. Dünyanın küreselleşmesi ile tarih de barışçı bir tarza girebilmeli, “biz ve öteki mefhumu” ortadan kaldırılmalı demektir(Tekeli, 1998: 35).

Öğrencilerimize yani gelecek kuşaklarımıza bütün bunlar verilmeye çalışılırken, milli kültür, Türk milletinin ve devletinin esasları; ikinci plana

itilmemelidir. Öğrencilerin dünyadaki evrensel değerleri öğrenmesi arzulanırken aynı zamanda kendi asıl kimliklerini benimsemeleri de sağlanmalıdır.

O halde okul tarih müfredat programları ve ders kitapları, tarih öğretmeni yetiştirme felsefesi ve yaklaşımı, dolayısıyla yüksek öğretimde tarih eğitimi tekrar gözden geçirilmelidir.

Şunu söyleyebiliriz ki; tarih eğitimi almış olmak demek, çeşitli insan deneyimleri ile ilgili belli bir takım düşünce yöntemleri kazanmış olmak demektir. Bu eğitim sürecinde elde edilen bilgi kendi içinde bir değer taşımadıkça ve gerek kendimizi gerekse diğer insanları tanımamıza yardımcı olmadıkça gerekli değildir (Safran, 2006: 34).

Bireysel ve sosyal bilinci oluşturmadaki rolünden dolayı, tarih öğretimi ve tarih ders kitapları ülkemizin eğitim gündemi içerisinde en çok konuşulan, tartışılan konuların başında gelmektedir (Kabapınar, 2003: 40).

Hiç şüphe yoktur ki, tarih öğretimi ve bu öğretimin çok önemli bir parçası sayılan tarih ders kitapları, evrensel düzeyi yakalamak zorundadır (Özbaran, 1995: 1). Daha doğru bir ifadeyle, dünya tarihçiliğinin ve onun uygulama alanı sayılan tarih öğretiminin geliştirdiği çağdaş yaklaşımların ne olduklarını bilmek ve bunlara katkıda bulunmak, eleştirel gözle bakmak, yeni yorum getirmek durumundadır.

Aradan geçen zaman içerisinde Türkiye'deki eğitim sisteminde henüz farkına varılamasa da içinde bulunduğumuz post modern çağın getirdikleri etkilenmeler nedeniyle ülkemizde ve dünyada tarih anlayışında büyük değişimler olmuş, bu anlayıştan hareketle yapılan yeni araştırmalar bir çok yeni tarih bilgisini ortaya çıkarmıştır. Ne yazık ki ülkemizde, bu bilgiler ve eğitim öğretim alanında geliştirilen bilimsel yöntemlerin sentezi olabilecek bir tarih programı yapılarak değişik öğretim basamaklarında okutulan tarih ders kitaplarına, dolayısıyla öğrenciye yansıtılamamıştır (Safran, 2006: 20).

Eleştirel düşünce, bireyde davranış değişikliklerine neden olan bilginin, elde edilebilir, denetlenebilir, onu nesnellikten uzaklaştıran öğelerden arındırabilir ya da onları da hesaba katarak algılanabilir ve türetilabilir olduğu varsayımına dayanan bir algılama, karar verme ve değer biçme sürecidir. Bu sürecin, tarihin öğretimi ile öğrencilerde gözlenebileceği beklentisi, dünyada tarih programlarından yararlanarak, eleştirel düşünme becerilerinin alanın eğitiminin hedeflerine dâhil edilmesine neden olmuştur. Tarihsel bilginin muğlâk, belgelere olduğu kadar varsayımlara da dayalı, tarihçinin öznelliğinin ve değer yargılarının bir hayli etkisinde kalarak inşa edilmiş olması, onu öğrenciler için, bilgiye yönelik eleştirel zihin egzersizleri yapabilmeleri konusunda mumla aranır hale getirmiştir.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde eleştirel düşünce ile bilginin kaynaklarından, elde edilme yollarından ve onu algılayan bireyin özelliklerinden doğan kuşkuların; bireylerin karar verme ve değerlendirme süreçlerinde, bilgiyi kullanmada yaşadıkları bocalama ya da çarpıtmaların üstesinden gelinebileceği umulmaktadır.

Tarih öğretiminde karşılaşılan önemli problemlerden biri de ders kitaplarındaki nitelik sorunudur. Ders kitaplarındaki aktivite eksikliği ve kitapların öğrencileri problemlerle karşılaştırıp bunlara çözümler üretmek yerine, kitapların öğrenciyi ezbere itmesi de önemli bir eksikliklerdir.

Ülkemizde tarih ders kitaplarına yapılan başlıca eleştirilerden biri de değişimin bilimi olarak görülen tarihin ders programlarında mutlakçı, mükemmeci, eleştiriden uzak ve bilgi ağırlıklı olmasıdır (Kabapınar, 1995: 213).

Şu bir gerçektir ki, Türkiye’de bilgi ağırlıklı bir tarih öğretimi yapılmakta, öğrencinin tarihle ilgili her şeyi tüm ayrıntıları ile öğrenmesinin gerekli olduğuna inanılmaktadır. Oysa bu durum, sınavda geçer not almak için ezberlenen ve sınav sonrasında unutulmuş işlevsiz bilgi yığınlarını gündeme getirmektedir.

Bir öğrenciye dünyada olup bitenlerin tümünü öğretmek olanaklı olmadığı gibi, tarih eğitiminin bir öğrenciye kazandırmak istediği formasyon bakımından da gerekli değildir. Bu nedenle eğitim programı günümüzde kaçınılmaz olarak çok genişlemiş bir tarih bilgisi alanından yapılacak seçmelerce hazırlanacaktır (Tekeli, 2000: 24).

Öğrencilerin kafalarını daha sonra unutacakları bilgi yığınları ile doldurmaktan çok, onların sorgulama ve düşünme yeteneklerini geliştirecek, bilgi elde etmenin yollarını öğretecek bir yöntem kullanılmaya çalışılmalıdır. Öğretimin asıl amacı, sorgulayan, eleştiren, tahlil eden, değerlendiren, yorumlayan ve yeni bilgiler üreten beyinler yetiştirmektir. Tarih öğretmenin ise, sınıfta öğrenciyi aktif hale getirmesi ve bütün doğru bilgilerin tek adresi gibi değil, bilgiye ulaşmanın yolunu gösteren bir rehber olarak hareket etmesi programın ruhuna uygun olacaktır.

Tarih öğretiminde karşılaşılan önemli problemlerden biri de ders kitaplarındaki nitelik sorunudur. Liselerdeki tarih eğitimi ve bu eğitimin araçları olan ders kitapları öğretmen merkezli ve oldukça katı bir üsluba sahip olup yoruma yer bırakmayacak şekilde düzenlenmiştir. Ders kitaplarındaki aktivite eksikliği ve kitapların öğrencileri problemlerle karşılaştırıp bunlara çözümler üretmek yerine, kitapların öğrenciyi ezbere itmesi de önemli bir eksiklik (Yıldız, 2003: 181–190).

Yukarıdaki anlatılanlardan yola çıkarak atılacak adımlar çerçevesinde tarih dersleri bilgi ezberletilen bir yapıdan çıkarılmalı; öğrencinin düşünebilme, eleştirebilme, yorumlayabilme, sentez yapabilme, olgular arasında ilişki kurabilme gibi yaşama da dönük yeteneklerin geliştirilebileceği bir yapıya büründürülmelidir.

Ders kitabı, bugünkü kutsallaştırılmış işlevin yerine, tek belirleyici olmaktan çıkarılmalı, yalnızca bir başvuru kaynağı olarak ele alınmalıdır.

Türkiye de günümüz ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim tarih müfredat programlarını ve ders kitaplarını çağdaş ihtiyaçlara göre milli bakış açısını ve tevhidi tedrisat anlayışını koruyarak geliştirmek zorundadır.

1.3. Avrupa Birliği ve Tarih Öğretimi

Dünyada tarih eğitimini şekillendiren anlayışların büyük ölçüde, dönemin hâkim siyasal/felsefî düşünce akımlarına paralel gelişme gösterdiği bilinen bir gerçektir. Tarih yazımı ve eğitimini belirleyici faktörler eski çağda devlet formlarıyken, orta çağda din, modern çağda ulusçuluk, günümüzde ise küreselleşmenin düşünsel arka planı olan çok kültürlü, postmodernist yaklaşımlar olmuştur (Şimşek,2007: 2). Tarihe yönelik bu yaklaşımlar, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin genelde eğitim, özeldeyse tarih eğitimi politikalarını etkilemiştir. Çünkü 19. yy.da Batı’da ortaya çıkan uluslaşma sürecinin tüm dünya toplumlarını derinden sarsması, henüz bir bilim alanı haline gelen tarih disiplinine ulusların kökenini araştırma misyonunu yüklemiştir. Bu dönemde tarihçiler; ulus kimliklerin oluşmasına katkıda bulunmak için, uluslararası farklılıkların ön plâna çıkarılması, bu farkların her milletin kendi yapısal özlerine dayandırılması, tarihin çok eskilere(derinliklerine) götürülerek bu öz farklılıklara, ezelden-ebede kadar bir süreklilik kazandırılması eğilimi içine girmişlerdir (Tekeli, 2000: 16). Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti de, Osmanlı’dan modernleşme birikimini ve Türkçülük felsefesini miras almış ve bunu ‘Batıya rağmen Batılılaşma’ şeklinde yeniden yorumlayarak, gerçekleştirilen inkılâplarda hareket noktası olarak kabul etmiştir. Bunun izlerini dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerinde takip etmek mümkünse de, özellikle kültürel alanda yapılan inkılâplardan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu, 1931) ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin (Türk Dil Kurumu, 1932) kuruluşunu bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Uluslaşma sürecini yaşayan tüm devletlerde yapılan tarih çalışmalarının geçmişteki benzersiz olanın bulunup “bugüne” taşınmasına yöneldiği, ulusal geçmişin zamanın derinliklerinden bulunup çıkarılması’ esasına dayandığı bu yaklaşımın, uluslaşma sürecine katkı sağlarken, diğer yandan da Dünya devletlerinin, özellikle “iç siyaseti kontrol edebilmek” için tarih eğitim/öğretimi aracılığıyla bir ya da birden çok ‘öteki’ yarattığı, başka ulusların kendi ulusları için birer tehlike oluşturdukları inancını tüm sosyal alana yaydığı da görülmüştür (Tekeli 2000: 16). Bu tür olumsuz oluşumların toplumlar arasında daha derin ayrılıklara neden olabileceği kaygıları, ülkeleri tarih öğretimlerini belirledikleri ortak ilkelere göre gözden geçirmelerine yöneltmiştir.

Ulusal tarih anlayışının, iç politikayı kontrol etme ya da diğer ulusları aşağılayarak kendi ulusunu yüceltme gibi yanlış yorumlarının etkisiyle yaratılan ‘öteki’lerin, toplumlar arasındaki düşmanlığı teşvik ettiği düşüncesinden hareketle, 1919’da Milletler Cemiyeti’ne bağlı olarak kurulan Cooperation Intellectüelle adlı komisyon; özellikle I. Dünya Savaşı’nda yaşanan ulusal çatışmaların temelinde, ülkelerin vatandaşlarına verdiği eğitim ve öğretimin yattığını göz önüne alarak çalışmalar yapmış, tarih öğretimi ve ders kitapları üzerine incelemeler sonucunda devletlere yönelik şu önerileri geliştirmiştir(Antel’den aktaran Safran ve Ata, 1996: 12):

1. Sadece gerçek olaylar yazılmalı,
2. Hukuk prensipleri dışında bir devletin suçluluğu veya suçsuzluğu hakkında kesin hüküm verilmemeli,
3. Bir yabancı millete karşı dolaylı ve doğrudan nefret, kin, intikam hislerini aşılayacak sözler kullanılmamalı,
4. Savaşlar hakkında tüm gerçekler söylenmeli, savaşın yıkıcılığı ve sürekli barışı engellediği fikri aşılmalı,
5. Milletler arası problemleri barış yoluyla çözmeye çalışan örgütlerden söz edilmeli,
6. Sosyal, ahlakî, askerî erdemler yalnız bir millete indirgenmemelidir.

Dile getirilen bu önerilerle, devletlerin ulusal tarih anlayışları kökten eleştirilmeden, ülkelerin mevcut tarih öğretimi programları ve ders kitaplarında bulunan, başka ulusları rencide edici unsurların giderilmesine yönelik yapılabilecek değişikliklerle, en azından yabancı uluslara karşı kin tohumları ekilmesinin önlenerek barışın korunmasına yönelik bir çalışma yapıldığı düşünülmektedir. Bunu, “modern ulus devletlerin doğuşunun, toplumların geleneksel ve yerel bağlarının çözülüp, onun yerine soyut ulusal bağların oluşturulması ve ulusal kimliklerin yaratılmasında tarihin bir araç olarak kullanılmasıyla” mümkün olabileceği düşüncesinden vazgeçilmeksizin, devletler arasında barışı destekleme adına olumlu bir adım olarak değerlendirmek mümkündür(Tekeli,1998: 36). Çünkü tarihte o zamana kadar görülmemiş sayıda insan kaybına yol açmış olan II. Dünya Savaşı’ndan sonra, dünya barışını tesis etmek amacıyla tarih ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi üzerinde durulması, barışçı tarih içerikleri aracılığıyla ulusal kışkırtıcılığın ortadan kaldırılabilmesi düşüncesiyle çalışmaların

uluslararası boyutta sürdürülmesi anlamlı görülmelidir. Tarih ders kitaplarında bir takım düzenlemelerle Dünya barışına katkı sağlanacağı düşüncesiyle yapılan bu çalışmalar kapsamında, UNESCO adına toplanan komisyonlarda, içerik olarak uluslar arası bir ‘uzlaşım kültür’üne doğru gelişimin öne çıktığı söylenebilir.

Ortak bir Avrupa fikrinin vurgulandığı, ancak ulusal tarih anlayışının ağır vurgusunu devam ettirdiği 1900’lü yılların ilk yarısından bugüne bu bağlamda çok şey değişmiştir. Örneğin, ulus-devlet anlayışının II. Dünya Savaşı ile son bulduğu eleştirileri, küreselleşme olgusuyla yerelleşmenin daha çok üzerinde durulması gerekliliği tezleri, tarih öğretiminde yeni açılımları beraberinde getirmiştir (Tekeli, 1998: 40). Bu gerekliliğin somut anlam kazanmasını ise Avrupa Konseyi’nin organize ettiği Avrupa bütünleşmesine yönelik sosyal ve kültürel çalışmaların ön plana çıkması, bu bağlamda Avrupa Birliği’ne üye olan ve olmak isteyen devletlerin imzaladıkları çeşitli anlaşmaların (örneğin, Maastricht ve Kopenhag) getirdiği yükümlülüklerin ve kriterlerin sağlanması için oluşturulan çeşitli komisyonlarda alınan kararların uygulanması şeklinde görmek mümkündür.

Toplumlara tarihsel nefret ve önyargıların sonlandırılması, düşmanlık ve şiddet olgularının ortak tepki parantezine alınması, uzlaşma ve hoşgörü kültürünün egemen kılınması, uluslar arası iş birliğinin özendirilmesi gibi tutumlar, tarih biliminin öğretim ve yöntemler konusunda bölgesel ve küresel çapta değişime zorlandığının işaretleri olarak görülebilir. Bu hususta referans önemdeki dayanak, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 31 Ekim 2001 tarihli 771. Bakan Temsilcileri Toplantısı’nda kabul ettiği “21. yüzyılda tarih öğretimi ile ilgili tavsiye kararı”dır. Kararın altında Türkiye temsilcisinin de imzası bulunmaktadır. 2001 tarihli olması kararın taşıdığı içerik zenginliğinden ve güncelliğinden bir şey kaybettirmemektedir. Tavsiye kararı, Avrupa Konseyinin tarih öğretimi ile ilgili 1949’da başlattığı ve 2000’li yıllara dek taşıdığı sürekli çalışmaların bir uzantısı niteliğindedir. Karar, AB aile fotoğrafında yer alan ve tam üyelik için kararlı çalışmalarını sürdüren ülkemiz açısından, Avrupalılığın salt hukukî, siyasî ve ekonomik boyutların ötesinde sosyal bilimleri de kapsamına alması bakımından dikkat çekici görülmektedir.

AB'nin, üye ülkeler başta olmak üzere diğer tüm devletlerin, genelde milli eğitim politikalarına ve özelde tarih eğitimlerine bir yön vermeyi amaçlayan ve tarih eğitimi konusundaki kıtasal manifesto niteliği taşıyan, Rec 2001 projesi tavsiye kararlarındaki bazı maddelerde, tarih eğitiminden beklentiler çerçevesinde, Avrupa merkezci bir tavır açıkça görülür. Bu maddeler şunlardır:

— Tarih Eğitimi, Avrupa'nın ortak kültür ve tarih mirası temelinde inşası sürecinin asli parçalarından biri olmalıdır. Avrupa'nın yapılanması hem Avrupalıların kendi özgür iradeleriyle verdikleri bir karar hem de tarihi bir gerçeği ifade ettiğine göre yerel, bölgesel, ulusal seviyelerde ve Avrupa düzeyinde tarihi ilişkilere devam etmek; tarihi dönemler ve gelişmelerle ilgili en belirgin bilgilerin, özellikle Avrupa bilincini destekleyen tarihi ya da kültürel olayların ve eğilimlerin Avrupa boyutunda öğretilmesini teşvik etmek; Avrupa tarihi ile bağlantılı konularda okullar arasında proje değişimini ve işbirliğini teşvik etmek amacıyla her türlü imkânı, özellikle bilgi teknolojisini kullanmak; öğrencilerin, diğer Avrupa ülkelerinin tarihlerine olan ilgilerini arttırmak; Avrupa'nın yapılanması ile ilgili tarihi bilgilerin öğretilmesine başlamak ya da geliştirmek uygun olacaktır.

— Tarih Eğitimi, öğrencilere dünyaya açık bir Avrupalılık bilinci aşlamak amacıyla; Avrupa tarihinin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ele alınmasını ve Avrupa tarihinde iz bırakan olayların, yerel, ulusal, küresel ve Avrupa düzeyinde ele alınmasını kapsamalıdır.

Rec (2001) kararları, gerçekte çok kültürlü ve barışçı bir yurttaşlık kimliğinin sağlanmasında, tarihe ve öğretimine düşen görevin ifası için oldukça anlamlı ve işlevsel tasarlanmasına rağmen, Türkiye gibi üniter yapıya sahip, uluslaşma sürecini hala yaşayan bir devlet için çok kültürlü bir kimliğin neyi ifade ettiği/edeceği, tam olarak açıklaması güç ve üzerinde tartışılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Safran,2002: 12). Çünkü küresel anlayışın, ulus devlet anlayışı yerine küresel ve yerel kavramlarına daha fazla ağırlık verdiği bilinmektedir. Bu sebepten, olası AB çatısı içinde, Türkiye'deki etnik, mezhepsel ya da bölgesel kimliklerin Türk

üst kimliği altında yer almasından çok, bu kimliklerin münferit(üst kimlik) olarak tanımlanması ve tanınması ihtimali daha yakın görünmektedir. AB ile Türkiye arasındaki son güncel gelişmelerinde bu tezi doğrular nitelikte olduğu söylenebilir.

Tarih biliminin, toplumu geleceğe taşıyıcı karakter kazanması Konsey kararında da temel vurgulardan biri olarak görülmektedir. Açık toplum, toplumlararası kültürel yakınlaşma, objektiflik tarih bilimine yaklaşımda ve ondan beklentide öne çıkan unsurlar olarak görülmektedir. Tarihin, zamanın gerçeklerini çok yönlü bir anlatım zenginliğiyle desteklemesi çağdaş yaşam kıstaslarının yaygınlaşmasında azımsanmayacak bir roldür. Bu rolü hakkıyla yerine getirmede sosyal bilimler arası iş birliğinin imkânları genişçe tartışmaya açılmıştır. Konsey sağlıklı bilgi ve yoruma ulaşma çabalarının olumlu sonuç vermesi yönündeki önerisini şu formüle bağlamaktadır.“Tarih öğretimi her fırsatta müfredattaki tüm diğer -edebiyat, coğrafya, sosyal bilimler, felsefe, sanat ve fen bilimleri gibiderslerle ilişki kurarak, disiplinler arası ve çok disiplinli yaklaşımın eğitsel potansiyelinden yararlanmalıdır.”

Sonuç olarak; Konsey kararına hukuksal ve siyasal hayatta Avrupa ailesine uyumun, sosyal bilimlere yansımaya dair tutulmuş bir projeksiyon gözüyle de bakılabilir. Avrupa Birliği fikri ve etkinliklerinin tarih öğretimine yansımalarının hümanist bir öğretim olma iddiasından, ulusal tarih öğretimi yanında ortak bir Avrupa bilincinin de kazandırılması amacına yöneldiğini söylemek mümkündür.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Balkan ülkelerinde okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları'nın nasıl anlatıldığını ortaya koymak ve bu alanda tarih eğitimi içinde yapılabilecek ortak çalışmalara öncülük etmektir.

20. yüzyıl tarihini belirleyen büyük ölçüde Balkanlar'dır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı bu yarımada da gerçekleşmiştir. Balkan Savaşı, dünya tarihi için olduğu kadar Türkiye tarihi açısından da bir dönüm noktasıdır; modern Türkiye'yi doğuran dizi olayların içinde Balkan Savaşı ayrıca çok önemli bir yere

sahiptir. Ulusal kimliğin doğuşu bağlamında Milli Mücadele 1919'da değil 1912'de başlamıştır. Tüm bu savaşları sürdürecektir ulusal kimlik Balkan Savaşları ile birlikte gündeme gelmiştir. Balkan Savaşları'nı anlamadan, günümüz Balkanlarını çözümlmek güçtür.

İşte bu nedenlerle meydana geldiği zaman diliminden günümüze kadar geçen yaklaşık bir yüzyıllık zaman diliminde öğretmenlerimizin, öğrencilerimizin, yöneticilerimizin ve tüm halkımızın yakın tarihimizin çok önemli sonuçlar veren Balkan Savaşlarını ve felaketlerini iyi bilmeleri, onlardan çıkarılması gereken dersler üzerinde düşünmeleri ve gerekli önlemleri almaları son derece yararlı olacaktır.

1.5. Problem Cümlesi

Türkiye ve Balkan ülkelerinde okutulan lise tarih kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmaktadır?

1.6. Alt Problemler

1.6.1.Türkiye’de 1930’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.1.1-Türkiye’de 1930’larda ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.1.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.1.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.1.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.1.2- Türkiye’de eski dönem(1930) ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.1.3-Türkiye’de eski dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.1.4-Türkiye’de eski dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.6.2.Türkiye’de 2009’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.2.1-Türkiye’de günümüz ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.2.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.2.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.2.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.2.2- Türkiye’de yeni ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.2.3-Türkiye’de şimdi kullanılan ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.2.4-Türkiye’de yeni ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.6.3. Bulgaristan’da 1979’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.3.1- Bulgaristan’da geçmiş dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.3.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.3.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.3.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.3.2- Bulgaristan’da eski dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.3.3- Bulgaristan’da eski dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.3.4- Bulgaristan’da eski dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.6.4. Bulgaristan’da 2009’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.4.1- Bulgaristan’da günümüzde okutulan ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.4.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.4.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.4.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.4.2- Bulgaristan’da yeni dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.4.3- Bulgaristan’da yeni dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.4.4- Bulgaristan’da yeni dönem ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.6.5. Yunanistan’da 2009’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.5.1- Yunanistan’da günümüzde okutulan ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.5.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.5.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.5.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.5.2- Yunanistan’da ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.5.3- Yunanistan’da ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.5.4- Yunanistan’da ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.6.6. Arnavutluk’ta 2009’da okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları nasıl anlatılmıştır?

1.6.6.1- Arnavutluk’ta günümüzde okutulan ders kitaplarında Balkan Savaşları içerik olarak nasıl anlatılmıştır?

1.6.6.1.1-Anlatımda **atlama yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.6.1.2-Anlatımda **yanıltma yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.6.1.3-Anlatımda **sabitlenme yoluyla** tarihi kötüye kullanma yapılmış mıdır?

1.6.6.2- Arnavutluk’ta ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili görsel materyaller nelerdir ve nasıl kullanılmıştır?

1.6.6.3- Arnavutluk’ta ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda ne tür değerlendirme araçları kullanılmıştır?

1.6.6.4- Arnavutluk’ta ders kitaplarında Balkan Savaşları ile ilgili ünite ve konularda öğrencilere verilen iş ve faaliyetler nelerdir?

1.7. Tanımlar

Bu araştırmanın genel çerçevesi içerisinde karşılaşılabilecek belli başlı tanım terimler şunlardır.

Arnavutluk: Güneydoğu Avrupa’da bir ülkedir. Balkan yarımadasının batı bölgesinde uzanan Arnavutluk, kuzeybatıdan Karadağ, kuzeydoğudan Sırbistan ve doğudan Makedonya, güneyden Yunanistan, batıdan Adriyatik Denizi’yle çevrilidir.

Doğusunda ve kuzeyinde Yugoslavya, güneydoğusunda Yunanistan, batısında İon ve Adriya denizi bulunur.

Atlama Tekniği: Devletlerin işine gelmeyen bir olayı gizlemesidir. Burada konu içerisinde bazı noktalar bahsedilirken gizlenmek istenen kısımlardan ve etkilerden hiç söz edilmez ve atlanır.(Wirth, 2003: 45)

Balkan Savaşları : Osmanlı Devletinin Balkanlar'daki dört devlete karşı yaptığı savaşlar. İngiltere, Rusya ile Tallin'de gizli bir anlaşma yaparak, Rusya'yı İstanbul ve Boğazlar üzerinde serbest bıraktı. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığına son vermek isteyen Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ, Rusya'nın aracılığıyla aralarında anlaşarak, Türkleri Balkanlardan atmak istediler. Trablusgarp Savaşı da onları cesaretlendirdi. Balkan Ulusları, Osmanlı Devleti'nden, Makedonya'da ıslahat yapmasını istediler. Bu istekleri reddedilince savaş ilan ettiler.

Birinci Balkan Savaşı : (1912) Deneyimli subay ve askerlerin terhis edilmesi, parti çekişmeleri nedeniyle komutanlar arasındaki anlaşmazlıklar, silah, yiyecek, araç-gereç gibi konularda eksikliklerin olması; Osmanlı Ordusu'nun cephelerde yenilmesine neden oldu. Bulgarlar, Çatalca'ya kadar gelerek, İstanbul'u tehdit etmeye başladılar. Sırp, Karadağ ve Yunanlılar, Makedonya'yı tamamen işgal ettiler. Durumdan yararlanan Arnavutluk, bağımsızlığını ilan etti. Yunanlılar, İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada dışındaki adaları işgal etti. Aralık 1912'de, Balkan Yarımadası'nın yeni siyasal haritası belirlenmek üzere Londra Konferansı toplandı. Konferans sonunda, Balkan Devletleriyle Osmanlı Devleti arasında Londra Antlaşması imzalandı. Midye-Enez çizgisinin batısındaki bütün Balkan Toprakları kaybedildi. Midye-Enez çizgisi, Osmanlı Devleti'yle Bulgaristan arasında sınır kabul edildi. İmroz ve Bozcaada dışında kalan tüm Ege Adaları, Yunanistan'a verildi.

Bulgaristan: Bulgaristan Demokratik Halk Cumhuriyeti Türkiye'nin kuzey batı komşusu olup, kuzeyden Romanya, batıdan Yugoslavya ve güneyden Yunanistan ile sınırlandırılır. Kuzeyde Tuna ve doğuda Karadeniz tabii sınırlarını

teşkil eder.

Ders Kitabı: Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan, belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitaptır. (Oğuzkan, 1993: 38)

İkinci Balkan Savaşı : (1913) Bulgaristan'ın daha fazla toprak almasını kabul etmeyen Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve 1. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya birleşerek, Bulgaristan'a karşı savaş açtılar. Bulgarların üst üste yenilerek Doğu Trakya'daki birliklerini batıya kaydırmasından faydalanan Osmanlı Ordusu, Midye-Enez çizgisini aşarak, Edirne ve Kırklareli'ni geri aldı. Bulgarların barış istemesi üzerine 1913'te İstanbul Antlaşması yapıldı. Edirne, Kırklareli ve Dimetoka, Osmanlı Devleti'ne geri verildi. Batı Trakya ve Dedeağaç, Bulgaristan'da kaldı. Yunanistan'la ise Atina Antlaşması yapıldı. Girit ve Ege Adaları, Yunanistan'a verildi. Yunanistan'da kalan Türklerin durumu da düzenlendi. Sırbistan ve Karadağ'ın, Osmanlı Devleti'yle sınırı kalmadığı için antlaşma imzalanmamıştır. Batı Trakya, tüm Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları kaybedilmiş, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki varlığı, Doğu Trakya ile sınırlandırılmıştır.

Öğretim Programı: Öğretilmesi istenilen ders ya da konuların amaçlar, yönergeler ve ders gereçleri ile birlikte sıralı olarak düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan kılavuzdur. (Oğuzkan, 1993: 113)

Sabitlenme Tekniği: Bir durumu çarpıtmak, bir başka olayı haklı göstermek ya da unutturmak için belli bir olaya sistemli olarak odaklanmaktır. Sabitlenmenin en ileri boyutu ise kendisine “günah keçisi” aranmasıdır. Böylece bütün dikkatler ona yöneltilebilir. (Wirth, 2003: 42–43)

Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey yarımkürede, Avrupa ve Asya kıtalarının kesişme noktasında bulunan bir ülke. Ülke topraklarının büyük bir bölümü Anadolu yarımadasında, kalanı ise Balkan Yarımadası'nın uzantısı olan Trakya'da bulunur. Ülkenin üç yanı Akdeniz, Karadeniz ve bu iki denizi birbirine

bağlayan Boğazlar ile Marmara Denizi ve Ege Denizi ile çevrilidir. Komşuları Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, İran, Irak ve Suriye'dir.

Yanılma Tekniği: Sahte kanıtlar oluşturularak, belgeleri tahrif ya da imha ederek tarihsel olayların aslında olmadığı şekilde verilmesidir. Özellikle ideolojiler, tarihsel olayları yaymak istedikleri siyasi görüşe göre yanıltabilirler. (Wirth, 2003: 41–42)

Yunanistan: Yunanistan Cumhuriyeti Balkan Yarımadasının güneyinde, kuzeyden Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan, Doğudan Türkiye, güneydoğudan Ege Denizi, güneyden Akdeniz ve batıdan Adriyatik Denizi ile çevrili ülkedir.

1.8. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamını Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk tarih ders kitaplarındaki Balkan Savaşları konuları oluşturmaktadır. Yunanistan tarih ders kitabının ilköğretim düzeyinde olması ve Arnavutluk ders kitabı olarak Kosova lise tarih kitabının olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bütün çabalarımıza rağmen Sırbistan ve Karadağ tarih ders kitaplarına ulaşamamıştır.

1.9. Sayıtlar

- 1- Araştırma için seçilen örneklem evreni temsil etmektedir.
- 2- Araştırmamızda kullanacağımız tarih ders kitapları, o ülkenin devleti tarafından hazırlanmış ve kabul edilmiş ders kitaplarıdır.
- 3- Araştırmamızda kullanacağımız tarih ders kitapları, günümüzde de okutulan, güncel kitaplardır.

II. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Araştırmalar

Yıldız (2008) tarafından “**1980–1990 yılları arasında Bulgaristan’da ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı algısı**” adlı araştırma yapılmıştır. Bu kapsamda 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp okutulan ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki ifade, yaklaşım ve değerlendirmeleri belirleyebilmek amaçlanmıştır.

Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında hızlı bir dağılma sürecine girmesi ile Osmanlı’dan bağımsızlık kazanan devletlerin kendi ulusal kimliklerini oluştururken kullandıkları en büyük yapıştırıcının “Türk düşmanlığı” olduğunu bilmekteyiz. Çalışmada bu önemli noktadan hareketle Bulgaristan eğitim sistemi içerisinde kullanılan ilk ve orta öğretim ders kitaplarında yer alan Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki yaklaşımlar, değerlendirmeler incelenmiştir. Bu çalışmada Bulgaristan’da 1985 yılında basılan 5. sınıf ve 1981 yılında basılan 9.sınıf tarih ders kitapları Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercümede Bulgarca-Türkçe Sözlükten yararlanılmıştır. Bu kitaplarda yer alan ifade ve bilgiler ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu ifade ve bilgilerin Osmanlı tarihi bağlamında objektifliği de sorgulanmıştır.

Biljali (2007) tarafından yapılan “**Makedonya eğitim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında Osmanlı imajı**” adlı çalışmada Makedonya Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının düz ve mesleki liselerde okutulan Tarih kitaplarının incelemesi yapılmıştır. Bu çalışmada tarih kitaplarında mevcut “Osmanlı Devleti” hakkında yazılmış bilgilerin incelenip ortaya çıkan “Osmanlı İmajı”nın tespiti yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır.

“Makedonya Cumhuriyetinde okutulan tarih kitaplarında, Türk tarihiyle ilgili bilgilerin sınırlı ve kıt oluşudur. Tarih kitaplarında Osmanlı Devleti ile ilgili etnik

meselerde ki konularına ilmi araştırmalara dayalı olmamasıdır. Makedonya Cumhuriyetinde tarih kitaplarında okutulan Türk ve Osmanlı tarihiyle ilgili bilgilerde olumlu bir imajın ortaya çıkmamasıdır.”

Mera (2006) tarafından yapılan “**Lise tarih ders kitaplarının içerik ve yöntem açısından analizleri**” adlı araştırma, lise tarih ders kitaplarının yöntem ve içeriklerinin nasıl ele alındığını, problemli kısımlarının olup olmadığını saptamaya yönelik olarak yapılmıştır. Günümüzde tarih eğitiminde kullanılan ders kitapları üzerine söylenenlerin, mevcut ders kitaplarına ne şekilde yansıdığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Yapılan incelemeler sonucu; lise tarih ders kitaplarının yöntem ve içeriklerinde birçok sorunla karşılaşılmıştır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de tarih ders kitapların nasıl daha iyi olacağı konusu üzerine birçok çalışma yapılmakta ve hala devam etmektedir. Ancak lise tarih ders kitaplarına baktığımızda bu çalışmaların halen yansımadığı, lise tarih müfredatının da aynen devam ettiği görülmektedir.

Kitaplarda göze çarpan değişiklikler; hükümet politikalarına göre bazı konuların çıkarılıp, bazılarının eklenmesi, kitapların biraz daha renklendirilmesi, haritaların, resimlerin ve konularla ilgili birtakım çeşitli soruların yer alması olmuştur. Ancak bunların hiçbiri ne tarihin amacına ne de tarih dersine uygun olarak verilmiştir. Tarih ders kitaplarının istenilen düzeyde olmadığı ve öğrencilerin bu dersi sevmemesinin en önemli sebeplerinden birinin de ders kitaplarındaki mevcut içeriğin ve izlenilen yöntemlerin olduğu söylenilebilir. Tarih programlarının yeniden düzenlenmesi, ders kitapları yazarlarının bu işi bilen bir kesimden olması ve tarih ders kitaplarının tarih disiplinine özgü olarak yapılandırılması gerekir. Bütün bunların yapılması, öğrencilerin tarih düşüncesinin gelişimi açısından önemli olduğu, ortaya çıkan sonuçlardan biridir.

Davarcı (2006) tarafından yapılan “**Alman ilk ve orta öğretim tarih ders kitaplarında metodoloji ve Türk imajı üzerine bir araştırma**” adlı araştırmada Avrupa’nın en başarılı olduğu kabul edilen eğitim sistemine sahip ülkelerden biri olan Almanya’nın tarih ders kitapları incelenmiştir. Öncelikle Alman kitaplarının 1970’lerden sonra geçirdiği değişim üzerinde durulmuş, bazı Alman tarih ders kitapları ‘modern bir tarih ders kitabında bulunması gereken özellikler’ açısından incelenmiştir. I. Dünya Savaşı ve Yahudi Soykırımı konularının nasıl işlendiğine bakılmış, Alman tarih ders kitaplarında nasıl bir ‘Türk imajı’ çizildiği konusuna değinilmiştir.

Sonuç olarak; Alman tarih ders kitaplarının metodoloji ve içerik açısından, ezberci yaklaşımın yerine öğrencinin düşünebilme, eleştirebilme, yorumlayabilme, gibi yeteneklerinin geliştirilmesini amaçladığı söylenebilir. Ulusal değerlerin yanı sıra, evrensel değerlere de yer verilmiş, geçmişte yaşanan olumsuzluklardan bahsedilerek bunların insanlık için zararlarının kavrılması amaçlanmıştır.

Erpulat (1994) tarafından yapılan “Türk Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları” adlı araştırma kapsamında 1930 ile 1994 yılları arasında basılmış 14 lise tarih kitaplarında Balkan Savaşları konusu incelenmiştir. İlgili araştırma 8–10 Haziran 1995’te İstanbul’da düzenlenen 2. Uluslararası Tarih Kongresi’nde sunulmuştur. Erpulat “Türk Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları” başlıklı yazısının sonuç bölümünde yaptığı yorum ve analizlerini şöyle belirtmektedir.

Görüldüğü gibi, Türk tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları’na yaklaşım, dönemin siyasi ve askeri gelişmelerinin Osmanlı bakış açısıyla ortaya konmasıdır. Bu durumda, çok fazla gereksiz detay vardır. Antlaşma maddeleri, ordulardaki asker sayıları, kişi ve yer adları. Ancak, bölgenin bugünkü sosyal ve siyasi durumunu anlayabilmeleri için, Balkanların etnik ve dini yapısı hakkında öğrencilere yardımcı olacak somut tartışmalar yoktur. Günümüzde genç nesli gözlemlene şansı olan bir öğretmen olarak şunu da ekleyebilirim: “Öğrenciler kahramanlık öyküleri okumak istemiyorlar. Geçmiş analiz etmelerine, bugünü anlayabilmelerine yarayacak gerçekleri istiyorlar.

III. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, ders kitapları incelemesidir. Araştırmamız, eğitim sistemi ya da bütün halinde bir ders kitabı incelemesi olmamasına rağmen, en yakın model “Doküman Analizi” modelidir.

Araştırma sırasında, ilgili ülkelerin eğitim sistemi hakkında bilgi toplanmış ve okutulan ders kitapları toplanarak tercüme edilmiş, Balkan Savaşları ilgili olan kısımlar içerik, görsel materyaller, değerlendirme soruları ve öğrencilere verilen faaliyetler bakımından incelenerek, buralarda yapılan atlama, sabitlenme, yanıltma, yadsıma tekniklerinin kullanılıp kullanılmadığına bakılmıştır. Araştırmada, ders kitaplarından kapsamlı örnekler alınarak yorumlama yapılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Balkan ülkeleri ve Türkiye oluşturmaktadır. Balkanlarda 10’den fazla ülke bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini Türkiye(3), Bulgaristan(2), Yunanistan(1) ve Arnavutluk(1) lise tarih ders kitapları (7 adet) oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmamıza kaynak teşkil edebilecek verilerin toplanması için kullanılabilecek en etkili veri toplama yöntemi ise ilgili ülkelerin ders kitaplarından yapılan çeviriler oluşturmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Tarih ders kitaplarından yapılan çeviriler ile Balkan Savaşları'nın Türkiye ve Balkan ülkelerinin ders kitaplarında nasıl anlatıldığıнын karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerin bilimsel kriterlere göre değerlendirmesi yapılmış ve araştırmanın ilgili bölümüne konulmuştur.

IV. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde; araştırmanın alt problemlerini çözümleyebilmek amacıyla elde edilen bulgular ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yorumlar sunulmaktadır.

4.1- Türkiye’de eski dönemde(1930) okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları’nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın birinci alt probleminde Türkiye’de okutulan eski dönem lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir.

Bu kapsamda incelediğimiz ders kitabı 1930 yılı baskısı **Hamit ve Muhsin Türkiye Tarihi** adlı kitap olmuştur. Devlet matbaasında basılmış olan bu eser 1930’lu yıllarda ders kitabı olarak okutulmuştur.

Hamit ve Muhsin Türkiye Tarihi kitabında Trablusgarp ve Balkan Savaşları aynı başlık altında anlatılmaya başlanmış (İtalyan ve Balkan Muharebeleri ile Neticeleri)Trablusgarp Savaşı (1911–1912) sonrası araştırmayı ilgilendiren konuları ele almaya başlamıştır. Savaş öncesi Arnavutluk olayları(Arnavutluk Hadisatı) ve Balkan ülkelerinin ittifakı nasıl oluşturdukları (Balkanlıların İttifakı) konusu ele alınmış, devamında Balkan Savaşının başlamasıyla gelişen olaylar kronolojik bir anlatımla vurgulanırken(Balkan Muharebesi) Birinci Balkan Savaşı sonunda imzalanan Londra Antlaşması (Mütareke ve Müzakeratı Sulhiye) ve öncesi yaşanan Babiâli Baskını üzerinde durulan konular olmuştur. Kitapta II. Balkan Savaşı (Balkan Devletleri Arasında Harp) ve Edirne’nin geri alınması süreci de anlatıldıktan sonra savaş sonunda imzalanan antlaşmalar ele alınmış (İstanbul ve Atina Muahedeleri) ve Balkan savaşlarının sonuçları ile konu bitirilmiştir.(İtalya ve Balkan Harplerinin Neticesi)

4.1.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.1.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Balkanlıların İttifakı: Sait Paşanın istifası üzerine teşekkül eden Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi işlere vaziyet ettiği zaman Arnavutluk vilayetleri anarşi içinde çalkalanıyor, Balkanlılarda eski rekabetleri unutarak müşterek düşman addettikleri Türklere karşı anlaşmakta hayli ilerlemiş bulunuyorlardı. Bu hususta Rusya'nın rolü pek mühim olmuştu. Filvaki Rusya'nın nüfuzu ile ilk evvel Sırbistan ile Bulgaristan arasında (Mart 1912) , biraz sonra da Bulgaristan ile Yunanistan arasında (Mayıs) birer ittifak muahedesi akdedildi. Nihayet Karadağ'da iltihak etti.'' (Hamit, Muhsin, 1930: 710–711)

Yorum: Balkan Savaşı öncesi Balkan birliğinin oluşumu anlatılırken sadece Rusya'nın etkisine vurgu yapılmıştır. Savaşın meydan gelmesinde milliyetçilik akımının etkisi de büyük olmuştur. Balkan Savaşları milliyetçilik akımının bir zaferi olmuştur. Milliyetçilik faktörüne hiç değinilmeyerek atlama yapılmıştır.

2. Örnek:

''Müttefikler için bundan sonra Makedonya'yı istila etmek güç olmadı. Muhasara edilen Edirne, Yanya ve İşkodra kalelerinin parlak müdafaaaları, Osmanlı donanmasının Yunan donanmasını Çanakkale boğazından def için yaptığı bahri muharebenin akim kalmasından bir müddet sonra Hamidiye kruvazörünün Yunan donanmasına görünmeden boğazdan çıkması ve Şıra adasını topa tutması gibi şurada burada gösterilen mevzii kahramanlıklar neticeyi değiştirmede. Adalar da birer birer Yunanlılar tarafından işgal edildi.'' (Hamit, Muhsin, 1930: 712–713)

Yorum: Ders kitabında ordu komutanlarının adları belirtilmiş, Hamidiye gemisinden de bahsedilmiş ancak bu geminin komutanı Rauf Orbay'ın adı verilmemiştir.

4.1.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

Ders kitabında yanıltma yapıldığına dair somut bir veri tespit edilememiştir.

4.1.1.3- Sabitlenme Yapılan Anlatımlar:

Örnek 1:

“İtalya ve Balkan Harplerinin Neticeleti: İtalya muharebesi ile idaresizlik, dâhili mücadelatı siyasiye ve bir de Türkün gayri anasırının Osmanlı vatanına sadakatsizliği yüzünden kaybeylediğimiz Balkan harbi neticesinde Devleti Osmaniye'nin hudutları vasi mikyasta gerilemiş görüyoruz.” (Hamit, Muhsin, 1930:715)

Yorum: Ders kitabında Balkan Savaşlarında alınan yenilginin nedeni olarak Türkler dışındaki milletlerin devlete bağlılık göstermemesi belirtilmiştir. Hâlbuki yenilginin en önemli nedenleri savaş öncesi hazırlıkların iyi yapılmaması, savaş sırasında yapılan askeri hatalar ve ordu içerisinde politik çatışmalar olmuştur. Kitapta bunlara hiç vurgu yapılmayarak dönemin yöneticileri aklanma yoluna gidilmiştir.

4.1.2- Görsel Materyaller Yönünden: Ders kitabında herhangi bir görsel materyal kullanılmamıştır.

4.1.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Ders kitabında herhangi bir değerlendirme aracı kullanılmamıştır.

4.1.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Ders kitabında öğrenciye dönük herhangi bir iş ve faaliyete yer verilmemiştir.

4.2- Türkiye’de günümüzde(2009) okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları’nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın ikinci alt probleminde Türkiye’de şimdi okutulan yeni dönem (2009)lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir.

Ülkemizde 1923’ten bu yana tarih eğitimi müfredat programlarında Balkan Savaşlarına ilköğretim ve lise seviyesinde sosyal bilgiler ve tarih dersleri içerisinde

yer verilmektedir. Bu güne kadar yazılan pek çok tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları'na genellikle kısaca değinilmekte olup halen İlköğretimde 8. sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde konu olarak yer almaktadır. Lise eğitiminde ise 10. sınıf Tarih 2 ve 11. sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde yer verilmiş ancak her iki kademe eğitim içerisinde de Balkan Savaşları tek başına bir ünite olarak değil ilgili ünitenin içerisinde sadece bir konu başlığı şeklinde işlenmiştir.

Tarih Lise 2 kitabı 2008 yılı üçüncü baskı olup günümüzde MEB'e bağlı liselerde lise 2. sınıflarda zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Vicdan Cazgır, Servet Yavuz ve Niyazi Ceyhun tarafından yazılmıştır. Ders kitabının müfredat değişikliği kapsamında 2009–2010 eğitim öğretim yılında yenilenmesi öngörülmektedir.

TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 kitabı 2008 yılı dördüncü baskı olup günümüzde MEB'e bağlı liselerde lise 3. sınıflarda zorunlu ders olarak okutulmaktadır. İdris Akın, Muhittin Çakmak ve Mustafa Genç tarafından yazılmıştır.

Balkan Savaşları 10. sınıflarda halen okutulmakta olan Tarih 2 dersi kitabının üçüncü ünitesi olan “Osmanlı Siyasi Tarihi 2 (1600–1922)” adlı ünitenin son kısımlarında Birinci Dünya Savaşı konusundan önce işlenmiştir. İlgili konu, I.Balkan Savaşı, II. Balkan Savaşı, İstanbul Antlaşması, Atina Antlaşması ve Bükreş Antlaşması alt başlıkları altında yaklaşık iki sayfalık konu anlatımı ve sayfa ortasında savaş sonrasının sınırlarını gösteren bir harita ile iki sayfada tamamlanmıştır.

Balkan Savaşları 11. sınıflarda halen okutulmakta olan TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitabının ilk ünitesi olan “20. yy Başlarında Osmanlı İmparatorluğu” adlı ünitenin “II. Meşrutiyet Dönemi ve Trablusgarp Savaşı” konusunun ardından “Balkan Savaşları” ana başlığı altında yer verilmiştir. İlgili konu “Nedenleri, I. Balkan Savaşı, II. Balkan Savaşı, Balkan Savaşlarının Sonuçları” alt başlıkları altında yaklaşık iki sayfalık konu anlatımı ve devamında savaş öncesi ve sonrasının sınırlarını gösteren bir harita ile üç sayfada tamamlanmıştır.

4.2.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.2.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

“1. Balkan Savaşı: Trablusgarp Savaşı devam ederken, Rusya’nın kışkırtması ile hareket eden Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ birleşerek Osmanlıyı Balkanlar’dan atmak ve topraklarını paylaşmak kararına vardılar. Osmanlı Devleti’nden Hristiyan toplumunun ezildiği gerekçesiyle, Makedonya’da ıslahat yapılmasını istediler. İstekleri kabul edilmeyince, Osmanlı Devleti’ne savaş açtılar (8 Ekim 1912). Karadağlıların saldırısı ile başlayan savaş, dört cephede birden gelişti. Sırp, Manastır ve İşkodra’ya; Karadağlılar da Yenipazar’a saldırdılar. Bulgarlar Edirne’ye doğru ilerlediler. Yunanlılar Selanik’i işgal etti.

Osmanlı yöneticileri savaş öncesi Rusya’nın Balkanlar’a saldırmayacağı düşüncesiyle ordunun büyük bir kısmını terhis etmişlerdi. Balkan Savaşı başladığında Osmanlı ordusu düzensiz bir durumdaydı. Orduda siyasi bölünmeler vardı. Bu nedenlerle Osmanlı ordusu her cephede yenildi. Bulgarlar, Kırklareli, Edirne ve Lüleburgaz’ı ele geçirdi ve Çatalca’ya kadar ilerledi. Yunanlılar Ege adalarını ele geçirdiler. Osmanlı Devleti’nin karadan bağlantısının kalmadığı Arnavutluk, bağımsızlığını ilan etti(1912).

Balkan cephesinde bu yenilgiler yaşanırken İttihat ve Terakki Fırkası, Babiâli’ye baskın yaparak yönetimi ele geçirdi (1913). Yeni hükümet Edirne’yi kurtarmak istediye de başarılı olamadı.

Avrupa Devletleri’nin aracılığı ile Osmanlı Devleti ve Balkan devletleri arasında Londra Antlaşması imzalandı (1913). Bu antlaşmaya göre;

- *Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’daki sınırı Midye-Enez hattı olarak kabul edildi.*

- *Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarından; Güney Makedonya ve Selanik Yunanistan’a; Orta ve Kuzey Makedonya, Sırbistan’a; Kavala, Dedeağaç ve Batı Trakya Bulgaristan’a bırakılmış oldu.*

- *Arnavutluk ve Ege adalarının durumu büyük devletlerin kararına bırakıldı.*

- *Girit Yunanistan’a verildi.*

II. Balkan Savaşı: Londra Antlaşması'nda yapılan paylaşım, Balkan devletlerini memnun etmemiştir. Bu antlaşmayla Bulgaristan, diğer Balkan devletlerinden daha geniş topraklar elde etmiş ve tarihinde ilk kez Ege Denizi'nde kıyılara sahip olmuştur. Bulgaristan'ın payının fazla olduğunu düşünen Sırp, Yunanlılar, Karadağlılar Bulgaristan'a saldırdılar. Bu sırada Romanya Bulgaristan'a karşı savaşa katıldı.

II. Balkan Savaşı'nda Bulgarlar her cephede yenilgi aldılar. Bu durumdan faydalanan Osmanlı Devleti 1913'te Edirne ve Kırklareli'ni geri aldı. Ancak Osmanlı Devleti büyük devletlerin müdahalesi ile daha ileri gidemedi. Bulgaristan'ın savaşa katılan devletlerden barış isteği üzerine şu antlaşmalar yapıldı;

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913):

Antlaşma Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında imzalandı. Kırklareli, Edirne ve Dimetoka (Doğu Trakya) Osmanlı Devleti'nde, Kavala ve Dedeağaç Bulgaristan'da kaldı. Meriç Irmağı iki devlet arasında sınır olarak kabul edildi.

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913): Antlaşma Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında imzalandı. Osmanlı Devleti; Selanik, Yanya ve Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etti.

Atina Antlaşması'nda Ege adalarının durumunun ne olacağı büyük devletlerin kararına bırakıldı. Bu konudaki görüşmeler sürerken Birinci Dünya Savaşı çıktı.

Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan ve Yunanistan ile yaptığı; İstanbul ve Atina antlaşmalarında bu bölgelerde yaşayan Türklerin hakları da belirlendi. Kişi hak ve özgürlükleri güvence altına alındı.

Balkan Savaşları sonunda, Karadağ ile sınırımız olmadığı için herhangi bir antlaşma yapılmadı. Sırbistan ile de İstanbul'da bir barış antlaşması yapıldı. Ortak sınır olmadığı için sadece Sırbistan'da kalan Türklerin durumu belirlendi. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki siyasi etkinliği son buldu.

Bükreş Antlaşması (1913): Antlaşma Bulgaristan ile Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ arasında imzalandı. Bu antlaşmaya göre, Bulgaristan'dan pek çok toprak alınıp diğer devletlerarasında paylaştırıldı:

- Güney Dobruca'yı (Silistre) Romanya,
- Manastır, Üsküp ve Priştine'yi Sırbistan,
- Serez, Drama ve Selanik'i Yunanistan aldı. ''

(Cazgır, Yavuz, Ceyhun, 2008: 70,71)

Yorum: Kitabın iki sayfa ve bir haritadan ibaret olan Balkan Savaşları konu anlatımı her yönüyle eksik kalmış müfredat kapsamında diğer konulara yer vermek için son derece sınırlı kısa ve özet olarak geçirilmek yoluna gidilmiştir. Her şeyden önce tarihi meydana getiren döneme damgasını vuran kişilerin adı hiç verilmemiştir.

Balkan Savaşları'nda görev almış birçok komutanın adının geçmediği bir Balkan Savaşları anlatımı tarih eğitimi adına amaçlanan hedeflere ulaşmakta yeterli olmayacaktır. Çünkü tarihi meydana getiren en önemli unsur insanın kendisidir.

2. Örnek:

''3. Balkan Savaşları (1912–913)

a.Nedenleri

XVII. yüzyıldan itibaren, güçlü bir kara devleti haline gelen Rusya'nın dışa açılabilmesi için gerekli limanları yoktu. Tarihi ideali sıcak denizlere (Akdeniz'e) ulaşmaktı. Rusya, bu idealini gerçekleştirmek için ırk ve mezhep bakımından (Slav ırkı ve Ortodoks mezhebi) akraba olduğu Balkan Devletleri'ni, Osmanlı Devletine karşı kışkırtmaya başladı. Yüzlerce yıl Osmanlı Devleti'nin yönetiminde her türlü hak ve hürriyete sahip olarak yaşamış olan Balkan Devletleri, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan Milliyetçilik akımının etkisi ve Rusya'nın Panslavist politikalarının sonucunda isyan ederek bağımsızlıklarını kazandılar. Bu Panslavist politikalar sonucu Bulgarlar ve Sırlar kiliselerini birleştirdiler. Aynı zamanda Almanya'nın güçlenmesi ve Osmanlı Devleti'ne yaklaşması İngiltere'yi rahatsız etti. Çünkü Almanya'nın Osmanlı topraklarında etkili olması İngiltere'nin Hindistan sömürge yollarını tehlikeye düşürüyordu. Bu nedenlerle Rusya ile İngiltere arasında bir yakınlaşma meydana geldi. Almanya'nın güçlenmesini istemeyen Fransa da, bu devletlerin yanında yer aldı.

1908 yılında Reval (Talin)'de İngiltere Kralı VII. Edward (Edvird) ile Rus Çarı II. Nikola bir araya geldiler. İngiltere, bu toplantıda Rusya'yı Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği politikada serbest bıraktı. Bu görüşmeye göre Rusya, hem İstanbul'u hem de Boğazları alabilecekti.

Yeni kurulan Balkan Devletleri topraklarını genişletmek amacıyla harekete geçtiler. Rusya, Trablusgarp Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki topraklarını Sırbistan ve Bulgaristan arasında paylaştırdı. İki devlet arasında anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya Karadağ ve Yunanistan da katılarak Balkan Birliği'ni oluşturdular. Balkan Birliği'ni oluşturan bu devletler, Osmanlı Devletinden Makedonya'da ıslahat yapmasını istediler. Bu istekleri reddedilince 8 Ekim 1912'de Balkan Devletleri Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Böylece I. Balkan Savaşı başlamış oldu.

b.Birinci Balkan Savaşı

Balkanlar'daki gelişmeleri yeterince takip edemeyen Osmanlı Devleti, savaş tehlikesi olmasına rağmen, ordusunun büyük

bir bölümünü terhis etti. Bu nedenle, savaş başlayınca seferberlik ilan edip cepheye asker göndermesi kolay olmadı. Ayrıca, subaylar arasında fikir ayrılıkları, düzenli bir haberleşme sisteminin olmayışı ve büyük miktarda cephane eksikliği Osmanlı Devleti'nin bütün cephelerde yenilgiye uğramasına sebep oldu. Savaş, Karadağlıların Yenipazar'a saldırısı ile başladı. Sırp, İşkodra ve Manastır'a; Yunanlılar, Yanya ve Selanik'e saldırdılar. Bulgarlar; Edirne, Kırklareli ve Lüleburgaz'ı alarak Çatalca'ya kadar ilerlediler. Tüm Makedonya; Bulgar, Sırp ve Karadağ orduları tarafından işgal edildi. Arnavutluk, bağımsızlığını ilan etti. Yunanlılar, Ege adalarına asker çıkararak, İmroz ve Bozcaada dışındaki tüm adaları işgal etti.

Bu işgallere karşı Rauf (Orbay) Bey, Hamidiye gemisiyle karşı koymaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Çünkü Türk Deniz Kuvvetleri dünyanın ulaştığı teknik gelişmelerden yoksun kalmıştı. Savaş gücünü kaybetmiş bir donanma, tamir görevini başaramayacak hale gelmiş bir tersane, eğitimsiz personel gibi büyük problemlerle karşı karşıyaydı.

Osmanlı Devleti, Avrupa Devletleri'nin aracılığıyla ateşkes istedi. 30 Mayıs 1913'te ise Londra Barış Antlaşması'nı imzaladı.

Bu antlaşma ile Gelibolu Yarımadası dışındaki tüm Trakya, Edirne de dâhil olmak üzere, Bulgaristan'a bırakıldı. Arnavutluk ve Ege adaları sorunu ise büyük devletlerin kararına bırakıldı.

Sonuç olarak Midye-Enez hattının batısındaki tüm topraklar Balkan Devletleri'ne terk edildi (1. Harita).

c.İkinci Balkan Savaşı

Birinci Balkan Savaşı sonunda Londra'da barış antlaşması imzalandığında, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki topraklarından en büyük payı Bulgaristan elde etmişti. Bu sonuçtan diğer Balkan Devletleri memnun olmadı. Bulgar sınırının Ege kıyılarına ulaşması, Sırp-Yunan ittifakına yol açtı. Gelişmeleri kendisi için tehlikeli bulan Bulgaristan, 29 Haziran 1913'te Sırbistan ve Yunanistan'a saldırdı. Savaşa, Bulgarlardan pay almak istediği için Romanya da katıldı. Bulgarlar, kısa sürede her cephede yenilgiye uğradı. Osmanlı Devleti, bu savaştan yararlanarak Midye-Enez hattını aşır Bulgarlardan Kırklareli ve Edirne'yi geri aldı. Bulgaristan barış istemek zorunda kaldı.

Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Bulgaristan'la İstanbul Antlaşması'nı, Yunanistan ile de Atina Antlaşması'nı imzaladı.

29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması'na göre:

1. Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlılarda kaldı. Dedeağaç Bulgaristan'a bırakıldı.

2. Meriç Irmağı, iki devlet arasında sınır kabul edildi.

Girit'in geleceğinin belirlenememesi yüzünden Yunanistan ile Barış antlaşması süreci uzadı.

Sonuçta 14 Kasım 1913'te Atina'da imzalanan antlaşma ile;

1. Yanya, Selanik ve Girit Yunanistan'a bırakıldı.

2. Meriç Irmağı, iki devlet arasında sınır kabul edildi.

Ayrıca Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları, kendi aralarında Bükreş Antlaşması (1913) ile paylaştılar. Bu antlaşmaya göre, Bulgarlar Dobruca'nın bir kısmını Romanya'ya verdiler. Yunanlılar Girit Adası'nı, Makedonya'nın büyük bir kısmını ve Selanik'i aldılar. Sırplar ise Manastır'ı ele geçirdiler (1. Harita).

d.Balkan Savaşlarının Sonuçları

Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti;

1. Tüm Makedonya'yı, Batı Trakya'yı ve Ege adalarını (İmroz ve Bozcaada dışında) kaybetti.

2. Arnavutluk, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etti.

3. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki varlığı Doğu Trakya ile sınırlandı.

4. Osmanlı Devleti'nin, kendisinden ayrılan bu küçük devletlerle bile başa çıkamayacak kadar güçsüz olduğu ortaya çıktı.

5. İttihat ve Terakki Cemiyeti, yönetimi tamamen ele geçirdi ve orduda ıslahata girişti.

6. Almanya'dan subaylar getirilerek, Osmanlı Ordusu'nun yeniden yapılandırılmasına gidildi."

(Akın, Çakmak, Genç, 2008: 6,7)

Yorum: Balkan Savaşları'nın zaferlerle dolu Türk tarihinde son derece acı ve beklenmedik bir yenilgi ve kayıp olarak sonuçlanmış olmasında şüphesiz dönemin yöneticilerinin ve askeri komuta kademesinin yanlışları etkili olmuştur. Tarihte zafer ve yenilgiler her şeyden önce komutanların hesabına yazılır. Ders kitabında Balkan Savaşları'nda görev yapan ordu komutanlarından Doğu ordusu komutanı Abdullah Paşa, Batı ordusu komutanı Ali Rıza Paşa, tümgeneral rütbesiyle önce Trakya'da 3.Kolordu Kumandanlığı'na daha sonra da 2.Ordu Kumandanlığı'na getirilmiş ve Terkos-Çatalca hattında Bulgarları durdurmayı başarmış olan Mahmut Muhtar Paşa, Edirne'yi dillere destan bir şekilde kahramanca savunan Şükrü Paşa, Selanik'i bir kurşun bile atmadan teslim eden Tahsin Paşa ve Edirne'yi Bulgarlardan geri alan Enver Paşa'dan hiç bahsedilmemektedir.

Ders kitabında Balkan Savaşları sırasında Mustafa Kemal'in faaliyetleri hakkında hiç bilgi verilmezken Balkan Savaşları öğrencinin zihninde Mustafa Kemal'in uzaktan izlemekle yetindiği bir savaşmış gibi imaj oluşmaktadır. Ayrıca

Balkan Savaşlarının Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu (Selanik) ve çocukluğunu geçirdiği ilk eğitimini aldığı toprakların kaybının gerçekleştiği bir savaş olduğu gerçeği de gözden kaçmaktadır. Elbette Balkan Savaşları sonuçlarıyla her şeyden önce insan olarak Atatürk'ün hafızasında son derece duygusal, unutulmaz izler bırakan bir savaş olmuştur.

Kitapta Balkan Savaşları devam ederken iç siyasette yaşanan gelişmelere (Bab-1 Ali Baskını Hükümet değişikliği vb) de yer verilmemiştir.

Kitapta Balkan Savaşlarında alınan yenilginin belki de en önemli nedeni olan orduya siyasetin girmesi gerçeği üzerinde yeteri kadar durulmamıştır.

4.2.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

Her iki ders kitabında da yanıltma yapıldığına dair somut bir veri tespit edilememiştir.

4.2.1.3- Sabitleme Yapılan Anlatımlar:

Ders kitabında Balkan Savaşları adeta Osmanlı Devleti'nin vatan kaybettiği bir savaş olmaktan çok sanki Kuzey Afrika da toprak kaybetmiş gibi anlatılmaktadır. Türklüğün Orta Asya ve Anadolu'dan sonra vatan haline getirdiği Rumeli coğrafyasının kaybına yol açan Balkan Savaşları ders kitabında sadece siyasi boyutları ile incelenmiş ve bu savaşın sosyal sonuçlarına değinilmemiştir. Balkan Savaşları ve yaşanan toprak kayıpları neticesinde Bulgar, Sırp ve Yunanlıların zulmünden kaçan Türk ve Müslüman ahali büyük zorluklar içinde vatanın kalan sınırlarına göç etmeye başlamış bu olay önemli toplumsal sonuçlara yol açmıştır.

4.2.2- Görsel Materyaller Yönünden: Lise 2 ders kitabında görsellik olarak herhangi bir fotoğraf kullanılmamış sadece 'Balkan Savaşları Sonunda Osmanlı Devleti'nin Batı Sınırları' olarak sayfa ortasında bir haritaya yer verilmiştir.(Cazgır, Yavuz, Ceyhun: 2008, 71).

Lise 3 ders kitabında da görsellik olarak herhangi bir fotoğraf kullanılmamış sadece ‘1912-1913’te yapılan antlaşmalara göre Balkanlar’da kaybettiğimiz topraklar’ olarak tek sayfa da yer alan bir haritaya yer verilmiştir. (Akın, Çakmak, Genç, 2008: 8).

4.2.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Lise 2 kitabında Balkan Savaşları ile ilgili herhangi bir değerlendirme aracı kullanılmamıştır.

Lise 3 kitabında ünitenin sonunda yer alan ‘Değerlendirme Soruları’ başlıklı bölümde 6. ve 7. sorularda şu sorular sorulmaktadır.

1. *Balkan Savaşları’nın çıkış nedenleri nelerdir? I. Balkan Savaşı’na katılan devletleri belirtiniz.*
2. *II. Balkan Savaşı’nda Osmanlı Devleti hangi toprakları geri almıştır?* (Akın, Çakmak, Genç, 2008: 20).

Ayrıca değerlendirme sorularından sonra gelen ünite ile ilgili çoktan seçmeli test sorularında konu ile ilgili şu sorulara yer verilmiştir.

‘‘4.Osmanlı Devleti, Ege Adaları’nı Batı Trakya’yı ve Arnavutluk’u hangi savaşın sonunda kaybetmiştir?

- A) Trablusgarp Savaşı
- B) I. Balkan Savaşı
- C) I. Dünya Savaşı
- D) 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı
- E) II. Balkan Savaşı

9. Aşağıdaki devletlerden hangisi Balkan savaşları sırasında Osmanlı Devleti ile savaşa girmemiştir?

- A) Bulgaristan B) Yunanistan C)Romanya

D) Sırbistan E)Karadağ’’ (Akın, Çakmak, Genç, 2008: 21)

4.2.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Lise 2 ders kitabında öğrenciye dönük herhangi bir iş ve faaliyete yer verilmemiştir.

Lise 3 kitabında ünitenin ‘Hazırlık Çalışmaları’ bölümünde öğrenciden şu konuda çalışma yapması istenmiştir.

“2. XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’da kaybettiği topraklarla ilgili araştırma yapınız.”
(Akın, Çakmak, Genç, 2008: 1)

4.3- Bulgaristan’da eski dönemde (1979) okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları’nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın üçüncü alt probleminde Bulgaristan’da okutulan eski dönem (1979) lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir.

İnceleme konusu yaptığımız kitap Bulgaristan’da 1979 yılında Sofya da Halk Eğitim Bakanlığı tarafından 25. baskı olarak yayınlanmış ve eski rejim yönetiminde ders kitabı olarak genel eğitim ve teknik meslek okulları 10. — 11. sınıfları için **‘Bulgaristan Tarihi’** adı altında okutulmuştur. Kitap Prof. Aleksandır Kolev Burmov, Dimitır Konstantinov Kosev ve Hristo Angelov Hristov tarafından yazılmıştır.

Bulgaristan’da eski dönemde okutulan ders kitabında Balkan Savaşları konusu “Balkan Birliği ve Balkan Savaşı” ve “İkinci Balkan (Müttefikler arası) Savaşı” ana başlığı altında Balkan Birliği’nin oluşumu, Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin savaşa karşı mücadelesi, Savaşın ilanı ve askeri harekâtların gidişatı, Londra Barışı. Balkan Savaşı’nın özellikleri, Müttefikler arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi, BRSDP’nin (Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi) İkinci Balkan (Müttefikler arası) Savaşını önleme mücadelesi, Savaşın patlaması ve gidişatı, Bükreş Barışı, Birinci Ulusal Felaket, yan başlıkları altında anlatılmıştır.

4.3.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.3.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Balkan Birliğin oluşumu: 20. yüzyılın başında kapitalizmin gelişimi Bulgaristan'da olduğu gibi diğer bağımsız Balkan ülkeleri olan Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ' da önemli başarılar sergilemiştir. Hepsinde kapitalist temelde sanayileşme ve iktisadi hayatın tüm alanlarında kapitalist ilişkiler oluşmuştur. Burjuvazi daha da güçlenmiş. Bununla birlikte devlet sınırlarını büyötmek suretiyle zenginleşme kaynaklarını genişletme hevesleri güçlenmeye başlamıştır. Burjuvazinin bakışları Genç Türklerin darbesinden sonra da zayıflama sürecinde bulunmaya devam eden komşu Türkiye'ye yönelmiştir. Türkiye'den toprak kopartma amaçları balkan devletlerini balkan savaşı hazırlığına itmiştir.'' (Burmö, Kosev, Hristov 1979:272.)

Yorum: Ders kitabının en dikkat çekici özelliği Bulgaristan'ın Doğu Bloğu ülkesi olduğu eski dönem komünist rejim yönetiminde eğitimin ülkenin ideolojisi doğrultusunda nasıl yapılandırıldığını göstermesidir. Balkan Birliğinin oluşumu anlatılırken sanayileşme ile ortaya çıkan ekonomik gelişmenin Balkanlarda meydana getirdiği etkiden bahsedilmiş, ancak ideolojik gerekçelerle milliyetçilik düşüncesinin etkilerine hiç değinilmemiştir.

4.3.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Londra barışı. Balkan Savaşı'nın özellikleri. Balkan müttefikleriyle Türkiye arasındaki barış anlaşması 17 Mayıs 1913 tarihinde Londra'da imzalanmış. Bu anlaşmaya göre Türkiye Midiya-Enos hattı batısında kalan tüm toprakları ve Ege adalarını müttefiklere bırakmış. Bunun dışında Arnavutluk halkı da ulusal kurtuluşunu elde etmiş.

Balkan Savaşı bu şekilde bitmiş. Balkan devletlerindeki burjuvazinin sınıfsal-egoist emellerine rağmen bu savaş balkan halkların gelişmesinde ilerici bir rol oynamıştır. Savaş Balkan yarımadasındaki Türk egemenliğini sona erdirmiş ve yüzyıllardır Türk idaresi altında ezilen halkların ilerici kalkınmalarına yol açmıştır. Bu görüşler Balkan Savaşı konulu birkaç makalesinde V. İ. Lenin tarafından belirtilmiştir.'' (Burmö, Kosev, Hristov, 1979:277).

Yorum: Ders kitabında “Türk idaresi altında yüzyıllardır ezilen halklar” ifadesi ile Osmanlı yönetiminin ve Türk idaresinin Balkanlarda baskıcı despot bir yönetime sahip olduğu vurgulanmıştır. Dünyanın önde gelen tarihçileri ile bunların ortaya çıkardığı belgeler ve Osmanlı’nın bıraktığı tarihi miras bu türden suçlamaları hak etmemektedir. Osmanlıların idare tarzlarını yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır. Bruce W. McGowan’ın Osmanlı idaresinde Sırbistan üzerine yaptığı araştırmalarda, Sırbistan’da nüfus başına düşen gıda mahsulünün Avrupalı Devletlerin sömürgelerindeki köylülerin elinde kalan gıda mahsulünden çok daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Balkanların tek bir devlet çatısı altında uzun süre savaşız bir ortama kavuşması, buralarda ticareti canlandırmış ve şehirleri geliştirmiştir. Michael Palariet’in XIX. Yüzyıl Balkan ekonomileri üzerine yaptığı araştırmada Sırbistan’ın bağımsız olmadan önceki dönemde, müstakil devlet olduğu döneme göre daha hızlı büyüdüğü ve kalkındığı ortaya çıkmıştır.

Ders kitabında Türk idaresine asılsız suçlamalar yapılarak yanıltma yapılmaya çalışılmıştır.

4.3.1.3- Sabitleme Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

“Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisinin savaşa karşı mücadelesi. Görüşmeler gizli yürütülmüşse de bu görüşmeler ve Türkiye’ye karşı hazırlanan savaşa ilişkin haberler Bulgar toplumu arasında yayılmıştır. Tüm Bulgar burjuvazi partilerin aracılığıyla tüm Bulgar burjuvazisi Türkiye ile savaştan yana tavır koymuştur. İlmli(geniş) sosyalistlerin, BZNS (Bulgar Çiftçiler Halk Partisi) ve radikallerin burjuvazivari partileri de savaştan yana tavır sergilemiştir.

20. yüzyılın başından itibaren Balkan Savaşının patlamasına kadar Bulgar burjuvazisinin dış politikasının açığa çıkartılması ve savaşın önlenmesi için ciddi ve aralıksız politika yürüten tek siyasi parti BRSDP (Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi) olmuştur. 1910 yılında Sofya’da yapılacağı ilan edilen Panslavist şenliklere cevaben Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi 1909 yılının sonunda Belgrat’ta düzenlenen ilk balkan sosyal demokratlar konferansına katılmıştır. Konferans balkan ülkelerindeki burjuvazilerin ve hanedanlıkların

savaş yanlısı politikalarını sert bir dille eleştirerek işçi sınıfını barış ve Demokratik Balkan Federasyonu için mücadeleye katılma çağırısında bulunmuş. Ağustos 1912 içinde Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisinin 19. Kongresi yapılmış. Kongre, Türkiye tarafından esir edilmiş balkan halkların kurtarılması ve Balkanlardaki ulusal meselenin çözümlenmesi için tek doğru çıkar yolun Balkan Federasyonunun kurulması olduğunu belirterek Bulgar burjuvazisinin politikalarına karşı mücadele yürütülmesine ilişkin bir kararı oylamıştır. Türkiye ile savaş hazırlıkları ayyuka çıkınca Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi tüm ülkede protesto mitingleri ve toplantıları düzenlemiştir. Partinin yayın organı olan “Rabotniçeski Vestnik(İşçi Gazetesi)” sayfalarında da savaşa karşı yürütülen propagandalar hızlandırılmıştır.

Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisinin savaşa karşı mücadelesine rağmen savaş önlenememiştir. İşçi sınıfın ve sosyal demokrat partisinin güçleri Bulgar burjuvazisini savaş yolundan döndürmeye yetmeyecek kadar zayıf kalmıştır. Burjuvazi basını Türk idaresinin Trakya ve Makedonya'daki her baskısını kendi milliyetçi ve şoven politika amaçlarına göre kullanmıştır. Esarete bulunan halka karşı duydukları acıma ve sevgi duygularıyla hareket ederek Bulgaristan'daki emekçiler bu halkın Türk idaresinden kurtarılması çağırılarının arkasında Bulgar burjuvazi ve monarşinin çıkarıcı emellerin saklandığını fark etmezmiş.

.....

BRSDP' nin (Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi) İkinci Balkan (Müttefikler arası) Savaşını önleme mücadelesi. Burjuvazili siyasi partiler müttefiklere karşı savaş çıkırtkanlığı yaparken halk kitleleri ve cephedeki askerler onların savaş yanlısı görüşlerini paylaşmıyormuş. Balkan savaşı halk kitlelerin durumunu kötüleştirilmiş. Savaşın yürütülebilmesi için vergiler arttırılmış ve önemli miktarlarda erzak ve iş hayvanları müsadere işlemleri gerçekleştirilmiştir. Gıda ve sanayi malların fiyatları hissedilir ölçüde arttırılmış. İşçi sınıfın durumu sert bir şekilde kötüleşmiş. Günlük çalışma saatleri arttırılmış ve işçi emeğin istismarı yoğunlaştırılmıştır.

Yeni savaş hazırlıklarına ilişkin söylentiler cephedeki askerler tarafından öfke ile karşılanmış. Birçok askeri birliklerde isyanlar patlak vermiş. Bunlar sadece asker kitlelerin infialinden değil aynı zamanda tüm siyasi partiler arasından yeni savaşa karşı kararlı bir tavır sergileyen tek parti olan Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyelerin ve yandaşların yaptığı savaş karşıtı propagandaların da sonucuymuş.

Seferberliğin ilanından sonra Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyeleri ile yandaşların çoğu orduya girmiş. Burada da onlar Bulgar burjuvazisinin politikaların içyüzünü açığa çıkarmak ve balkan halkların arasında barış ve dostluk fikirlerin propagandası için faaliyetlerini sürdürmüştür. Uygulanmaya başlanan sert sansürlere rağmen “Rabotniçeski Vestnik (İşçi Gazetesi)” Bulgar halkına yönelik yeni savaşın patlak verme tehlikesine işaret eden ve onun önlenmesi için mücadeleye çağırان bir dizi makaleler yayınlamıştır. Bu doğrultuda Bir Mayıs öncesinde “Rabotniçeski Vestnik (İşçi Gazetesi)”nde yayınlanan ve toplam 25 000 nüsha olarak dağıtılan Partinin Merkez Komitesinin “Bulgaristan’daki İşçi Sınıfına Hitap” başlıklı yazı çok önemli rol oynamıştır.

.....

Savaşın bitiminden sonra halk kitleleri arasında burjuvaziye ve monarşizme karşı büyük memnuniyetsizlikler ortaya çıkmış ve yaşanmış felaketin sorumluların cezalandırılması için hareket başlatılmış. Bu reaksiyonun sesi ve halk kitlelerin başlattığı hareketin organizatörü Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi olmuş. Partinin Parlamentodaki grubu en başta Çar Ferdinand olmak üzere bu felaketin suçluların cezalandırılması konusunda Halk Meclisine önerge sunmuş. Ancak burjuvazi yanlısı milletvekilleri bu önergeyi reddetmiş.” (Burmov, Kosev, Hristov, 1979:271–279)

Yorum: Ders kitabı eski rejim döneminde yazıldığı için kitabın birçok yerinde sosyalizm ve komünizm üzerinde sabitlenerek rejimin propagandası yapılmış ve iktidardaki komünist yönetim 1945’ten sonra yönetime gelmesine rağmen eski dönemde de sosyal demokrat partinin yaptıkları doğru olarak anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

4.3.2- Görsel Materyaller Yönünden: Görsel materyaller ders kitabında fazla yer almamış, haritaya yer verilmemiştir. Sadece bir resim ve bir heykelin fotoğrafı yer almıştır. Resimde “Süngü Tak” ifadesi yazılı ressam Veşin’e ait bir resim konulmuştur. Heykelde ise “Onlar yendi” ifadesi yazılı Lazarov’a ait heykelin fotoğrafına yer verilmiştir.

4.3.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Eski dönem Bulgar kitabında Balkan Savaşları ile ilgili herhangi bir değerlendirme aracı kullanılmamıştır.

4.3.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Eski dönem Bulgar kitabında öğrenciye dönük herhangi bir iş ve faaliyete yer verilmemiştir.

4.4- Bulgaristan’da günümüzde(2009) okutulan lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları’nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın dördüncü alt probleminde Bulgaristan’da okutulan yeni dönem (2009) lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir. İncelemeye aldığımız ders kitabı Bulgaristan’da 2002 yılında Bulgar Eğitim ve Bilim Bakanlığın onayı ile Sofya’da ‘**Tarih ve Medeniyet**’ adıyla yayınlanmış olup halen Bulgaristan lise eğitiminde on birinci sınıf zorunlu ve branşlaşma öğretimi için ders kitabı olarak okutulmaktadır. Kitap Yordan Andreev, Elena Stelova, Krasimira Mutafova, Petko St. Petkov ve Todor Mişev tarafından yazılmıştır.

Ders kitabı “Bulgaristan ve Balkan Savaşları” başlığı altında “Balkan İttifakı, Kronoloji, Bulgar Ordularının Zafer Marşı, Londra Barış Anlaşmasının İmzalanması, Yitirilen Fırsatlar, Sözlük, Dünya ve Biz, Soru ve Ödevler” alt başlıkları altında anlatılmıştır.

Savaşın anlatımına geçmeden önce savaş öncesi dünyadaki siyasi konjonktür hakkında bilgi verilmiş ve devamında Balkan ittifakının doğuşu anlatılmıştır. Balkan ittifakının oluşumunda Rusya’nın etkisi ve Balkan siyasetindeki ağırlığına vurgu yapılarak savaş öncesi Bulgar-Sırp gizli ittifak anlaşmasının nasıl imzalandığı anlatılmaktadır. Ayrıca bu ittifakın daha iyi anlaşılması için antlaşmanın gizli ekinde bazı maddeler kitabın içinde birinci elden kaynak olarak gösterilmiştir.

Kronoloji bölümünde ise dönemin belli başlı olaylarının zaman dizini verilmiştir.

Bulgar Ordularının Zafer Marşı bölümünde de Birinci Balkan Savaşı’nın gelişimi anlatılmış ve savaşın gidişatı hakkında bilgiler verilirken olaylarda rol oynayan siyasi ve askeri kişiliklerden bahsedilmiş, sadece karadaki çarpışmalar değil

denizlerde Bulgar donanmasının başarıları anlatılırken ilk kez savaş uçaklarının bu savaşta kullanıldığı ifade edilmiştir.

“Londra Barış Antlaşması’nın imzalanması” bölümünde Bulgar ve Türk kuvvetleri arasında Çatalca’ da Bolayır ve Şarköy çıkartması sırasında yapılan savaşlar ve Edirne’nin Bulgar güçleri tarafından nasıl ustalıkla ele geçirildiği anlatılmaktadır. Ayrıca dönemin Avrupa’sındaki büyük güçlerin savaşın gidişatına olan etkileri vurgulanırken antlaşma sonucunda oluşan yeni durum hakkında bilgi verilmektedir.

“Yitirilen Fırsatlar” bölümünde ise savaşın ikinci cephesi işlenmiş ve İkinci Balkan Savaşı anlatılmıştır. İlk savaşta elde edilen kazanımların ikinci savaşla birlikte nasıl kaybedildiği ve bunun sonucunda birinci savaşta elde edilen kazançların birçoğunun nasıl elden çıktığı vurgulanmakta benzetmek yerindeyse Balkan Savaşları’nın nasıl bir Pirus zaferine dönüştüğü anlatılmaktadır. Bu savaşta Bulgaristan, Osmanlı’nın ilk savaşdaki konumuna düşmüş ve ilk savaşın yorgunluğunun ve birçok cephede savaşmanın etkisiyle önemli kayıplara uğramıştır.

Sözlük kısmında bazı kelimelerin anlamları verilmiş, “Dünya ve Biz” kısmında da Balkan Savaşları yaşanırken dönemin dünyasındaki diğer önemli olayların kronolojisi verilmiştir.

Son olarak soru ve ödevler kısmında düşündürücü ezberden uzak sorularla konunun tam anlaşılması için konuyla ilgili yoruma analize açık sorular verilerek öğrenciden dönüt alınmaya çalışılmış ve ünite bitirilmiştir.

Kitap konuyla ilgili harita, fotoğraf ve birinci elden kaynaklarla görsel olarak zenginleştirilmeye çalışılmış ve genel olarak nitelikli bir anlatım gerçekleştirilmiştir.

4.4.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.4.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

Ders kitabında atlama yapıldığına dair somut bir veri tespit edilememiştir.

4.4.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''1913 yılında Bulgaristan devleti ilk ulusal felaketini yaşar. Tam bir ulusal birleşme yerine sadece 24 000 kilometre karelik bir toprak kazanımı elde eder. Ülke maddi zararlar ve 66 binden fazla kayıp verir. Makedonya, Trakya ve Güney Dobruca'daki Bulgar halkı imha, acımasız baskılar ve manevi zulme maruz kalır. Yüz binlerce kişi sevimsiz mültecilik yollarına düşer. Bükreş Barış Anlaşması Bulgaristan ve komşuları arasında derin bir uçurum açar. Bu anlaşma sonraki birkaç on yıllık dönem boyunca Balkanlardaki ilişkiler üzerinde son derece olumsuz etkiler bırakır.''
(Andreev, Statelova, Mutafova, Petkov, Mişev, 2002: 292).

Yorum: Ders kitabında Bulgar halkının düştüğü zor durumlar anlatılırken Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman ahalinin içine düştükleri zor durumlara ve çektikleri sıkıntılara hiç değinilmemiştir. Osmanlı'nın Balkanlardaki altı yüz yıllık tarihin evlatları olan Balkan Türkleri, kanlı etnik temizliğe ve sürgüne maruz kalmışlardır. Ders kitabında karşı tarafın yaşadığı insanlık dramı görmezlikten gelinerek yanıltma yapılmıştır.

4.4.1.3- Sabitleme Yapılan Anlatımlar:

Ders kitabında sabitleme yapıldığına dair somut bir veri tespit edilememiştir.

4.4.2- Görsel Materyaller Yönünden: Ders kitabında görsel unsurlara yeteri kadar yer verildiği görülmektedir. Konunun içinde iki fotoğraf ve bir harita yer almaktadır. Fotoğraf Birincisi savaşın başladığı sırada devletin başında bulunan Bulgar kralı Geşov'a ait olup yanında biyografisi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci fotoğraf ise Londra Barış Anlaşmasını imzalamak için oluşturulan Bulgar Heyet

üyelerini göstermektedir. Ayrıca II. Balkan Savaşı sonunda imzalanan 1913 Bükreş Barış Anlaşmasına göre Bulgaristan sınırlarını gösteren bir haritaya yer verilmiştir.

4.4.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Ders kitabında değerlendirme aracı olarak Balkan Savaşları anlatımını sonunda şu sorulara yer verilmiştir.

''1. Bulgaristan'ın Balkan savaşları öncesinde imzaladığı anlaşmaları nasıl değerlendirirsiniz?

2. 1878 tarihli Berlin Kongresi ile 1912–1913 tarihli Londra Konferansı arasındaki benzerlik ve farklılıklarını bulunuz.

3. Neden Balkan devletleri arasındaki çekişmeler mutabakatlara oranla her zaman daha üstün gelir?

4. Bulgaristan'ın 1912–1913 dönemi savaşlarındaki taleplerini nasıl değerlendiriyorsunuz?'' (Andreev, Statelova, Mutafova, Petkov, Mişev,, 2002: 292).

4.4.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Ders kitabında öğrenciye verilen ödev yukarıda tablo içinde verilen soruların cevaplarını bulmak yönünde olmuştur.

4.5- Yunanistan'da günümüzde (2009) okutulan ilköğretim tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları'nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın beşinci alt probleminde Yunanistan'da okutulan yeni dönem (2009) ilköğretim tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir. Araştırmamızda esas inceleme alanımız lise kitapları olmuştur, ancak Yunanistan'da liselerde okutulan kitaba ulaşma imkânını elde edemediğimizden dolayı bunun yerine ilköğretim kapsamında 6. sınıflarda okutulan tarih kitabı ile yetinmek durumunda kaldık.

4.5.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.5.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Balkanlar ulusal bütünleşme özlemi ile yanmaktaydı. 1912 yılında Jöntürkler, Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki diğer milletleri Türkleştirmeye teşebbüs edince yeni ve ortak bir tehlike ile karşı karşıya kaldılar. O zaman Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan Türkiye'ye karşı ittifak oluşturdular ve savaş ilan ettiler.'' (Kayla, 1997:195).

Yorum: Ders kitabında Balkan Savaşları'nın nedeni olarak ulusal bütünleşme özlemi ve Jöntürkler (İttihat ve Terakki yönetimi kastedilmekte)in Türkleştirme politikası belirtilmektedir. Milliyetçilik düşüncesi kadar savaşın çıkış nedeni olarak Rusya'nın ve diğer Avrupalı güçlerin bölge üzerindeki egemenlik mücadelesi de önemli rol oynamıştır. Savaşın nedenleri tam açıklanmayarak atlama yapılmıştır. Ayrıca savaş sonunda Türkiye ile imzalanan Atina Antlaşması'na hiç değinilmeyerek atlama yapılmıştır.

4.5.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Temel hedef, kaderinin Yannitsa çevresinde cereyan eden çatışmalarda belli olduğu Selanik kentini kurtarmaktı. 26 Ekim tarihinde Yunan ordusu Selanik'e girdi ve Kral I. Georgios şehrin Yunanistan açısından önemini belirtmek için buraya yerleşti. Birkaç ay sonra orada cinayete kurban gitti. Tahta halefi Konstantinos geçti ki kendisi o zaman aralığında başkumandan olarak Yanya'yı almış (21 Şubat 1913) ve Kuzey Epir'e ilerlemişti. Diğer taraftan amiral Kunturiotis komutasındaki Yunan donanması Ege'ye hâkim oldu. Bir taraftan Küçük Asya'dan asker sevkini önlemeyi başarırken diğer yandan da Ege'de birçok adayı kurtardı.'' (Kayla, 1997:195)

Yorum: Ders kitabında Yunan ordusunun savaşta yaptıkları anlatılırken Selanik ve Ege adalarının alınışında kurtarmak deyiimi kullanılmıştır. Selanik ve adalar dört yüzyıl kadar Osmanlı egemenliğinde bulunmakta iken elinden çıkmıştır. Bu durum Yunanlıların bilinçaltını (Megalo İdea) göstermesi açısından dikkat çekici

görülmektedir. Toprak kazançları işgal altındaki yerlerin kurtarılması olarak lanse edilmeye çalışılmış ve yanıltma yapılmıştır.

4.5.1.3- Sabitlenme Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

''Liderler

On komitenin liderleri bir araya geliyor

Makedonya içinde Türklüğe karşı savaşmak için

Köy, köy kasaba, kasaba dolaşıyorlar

Vardas, Morihova'ya, Litsas Bistolia'ya

Melas da Kastoria ve Kastanahoria'ya gidiyorlar.'''

Halk Türküsü

(Kayla, 1997:194)

Yorum: Ders kitabında kitabın girişinde yer alan “Liderler” başlıklı bir halk türküsünde geçen ‘*On komitenin liderleri bir araya geliyor Makedonya içinde Türklüğe karşı savaşmak için Köy, köy kasaba, kasaba dolaşıyorlar.*’ İfadeleri Balkanlarda Makedonya’nın komitacılık faaliyetlerinin merkezi olduğu gerçeğini gösterirken Osmanlı Devleti yerine Türklüğe karşı savaşmak sözüyle Türklerin halk içinde nasıl düşman olarak görüldüğünü anlatmaktadır. Hâlbuki Balkan Savaşları sadece Osmanlı Devleti’ne karşı yürütülmemiş, Türklüğe karşı savaşmak için toplanan Balkan milletleri II. Balkan Savaşı’nda kendi aralarında savaşmışlardır. Türklük üzerinden sabitlenme yapıldığı görülmektedir.

4.5.2- Görsel Materyaller Yönünden: Yunan Ders kitabında görsel unsurlara yeteri kadar yer verilmiştir. 5 Ekim 1912 tarihli “ Tiran Döneminde Balkanlar” yazısının yer aldığı bir haritaya yer verilmiştir. Yine döneme ait “İo. Meletopulos İkinci Büyük Saldırı Resim Müzesi, Atina 1973” s.27 de savaşla ilgili bir halk resmine yer verilmiştir.

4.5.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Ders kitabında değerlendirme aracı olarak Balkan Savaşları anlatımının aralarında şu sorulara yer verilmiştir.

''Niçin Balkan Savaşları ülke tarihinde bir dönüm noktası olmuştur?

Birleşme ve ayrışma (görüş birliği ve ayrılığı) nasıl izah edilebilir?''

(Kayla, 1997:195)

4.5.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Ders kitabında öğrencilere yönelik faaliyet olarak, yukarıda yer alan sorulara cevap bulunması istenmiştir.

4.6- Arnavutluk'ta günümüzde (2009) okutulan ilköğretim tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları'nın nasıl anlatıldığına ilişkin bulgu ve yorumlar:

Araştırmanın altıncı alt probleminde Arnavutluk'ta okutulan yeni dönem (2009) lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları konusu analiz edilmiştir.

Kosova tarih ders kitabı elimize geçtiğinde ülke henüz bağımsızlığını ilan etmemişti. Bilindiği üzere Kosova'nın etnik çoğunluk olarak Arnavut olması bizim için kitabın bir nevi Arnavutluk ders kitabı olarak incelenmesi anlamına gelmektedir.

Balkan Savaşları'na aktif olarak katılan devletlerin içinde Arnavutluk her ne kadar yer almasa da savaşın sonuçlarından etkilenmiş ve İtalya'nın da etkisiyle Balkanlarda Osmanlı Devleti'nden ayrılan en son ülke olmuştur. Arnavutların büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve Osmanlı'daki devşirme sistemi sayesinde üst düzey devlet makamlarında görev almış olmalarının bu durumun ortaya çıkmasında etkisi olmuş olabilir.

Kosova Tarih ders kitabında konu önce 'Balkan Savaşları' ana başlığı altında 'XX. Yüzyılın başında Balkan Ülkeleri, Balkan Birliğin Kurulması, Balkan Savaşlarının Başlaması, Balkan Savaşlarının Sonuçları, Sorular' alt başlıklarından oluşan bir anlatım gerçekleştirilmiştir.

“XX. Yüzyılın başında Balkan Ülkeleri” kısmında savaş öncesi Balkanların içinde bulunduğu siyasi konjonktür anlatılarak dönemin siyasi haritası göz önünde bulundurulmaya çalışılmış ve Balkan ülkelerinin mevcut rejimlerinin yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

“Balkan Birliğin Kurulması” bölümünde de Balkan ülkelerinin Osmanlı egemenliğindeki Avrupa Türkiye’sini aralarında paylaşma planlarının reel politik olarak imkânı ele alınmış ve birliğin oluşmasını hızlandıracak gelişmelerin ortaya çıkışı anlatılmıştır.

“Balkan Savaşlarının Başlaması” kısmında ise savaşın başlangıcı ve sonrasındaki gelişmeler kronolojik olarak sıralanmış ve savaşın ikinci bölümünde yaşananlar da kısaca dile getirildikten sonra sonuç kısmına geçilmiştir.

Sonuç bölümünde savaşan taraflar arasında barışı sağlayan Bükreş antlaşması ve sonuçları anlatılırken savaşın Balkan ulusları arasında derin ayrılıklara ve yıllarca sürecektir düşmanlık ve çatışmalara zemin hazırladığı yol açtığına dair vurgulamalar yapılmıştır.

Son olarak konu ile ilgili öğrenciden dönüt almaya yönelik soruların yer aldığı bir bölümle Balkan Savaşları konusu bitirilmiştir.

4.6.1- İçerik Yönünden: Burada ders kitaplarının içerik yönünden incelemesi sonucunda tespit edilen; atlama, yanıltma ve sabitleme yöntemleriyle yapılan anlatımlar örnekleriyle verilmiştir.

4.6.1.1- Atlama Yapılan Anlatımlar:

Örnek 1:

“Bulgaristan ve onun karşısı olan devletlerarasındaki Barış Anlaşması Bükreş’te 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalandı. Bu anlaşmaya göre Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ işgal etmiş oldukları bütün topraklar üzerinde hâkimiyetlerini sürdürecekti ve bu şekilde onların toprak miktarı nerdeyse iki katına çıkıyordu. Bulgaristan kuzeyde topraklarını Romanya’ya, Güneyde ise

Türkiye'ye bırakacaktı. Türkiye sınırlı bir şekilde Avrupa'da topraklarını genişletti.” (Komisyon, 2007: 149)

Yorum: Ders kitabında Balkan Savaşları'nın sonuçları anlatılırken Arnavutluk'un bağımsızlığına değinilmemiştir. Ayrıca savaşın neden olduğu demografik değişikliklere de hiç değinilmediği görülmektedir.

4.6.1.2- Yanıltma Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

Ders kitabında yanıltma yapıldığına dair herhangi bir somut veri ile karşılaşılmamıştır.

4.6.1.3- Sabitlenme Yapılan Anlatımlar:

1. Örnek:

Ders kitabında sabitlenme yapıldığına dair herhangi bir somut veri ile karşılaşılmamıştır.

4.6.2- Görsel Materyaller Yönünden: Arnavutluk ders kitabında görsel unsurlara yeteri kadar yer verilmemiştir. Sadece bir tam sayfalık harita bulunmaktadır.

4.6.3- Değerlendirme Araçları Yönünden: Ders kitabında değerlendirme aracı olarak Balkan Savaşları anlatımının sonunda şu sorulara yer verilmiştir.

Sorular:

1. *XX yüzyılın başında hangi ülkeler bağımsızdı?*
 2. *Balkan Birliğin ve Savaşlarının niteliği neydi?*
 3. *Neden Arnavutluk Balkan Birliğine üye değildi?*
 4. *Balkan 1. ve 2. Savaşları ne şekilde sonuçlandı.*
 5. *Bükreş barışı hakkında neler biliyorsunuz?*
- (Komisyon, 2007: 151)

4.6.4- Öğrencilere Verilen İş ve Faaliyetler Yönünden: Ders kitabında öğrencilere fazla bir faaliyet verilmemiş, yukarıda yer alan sorulara cevap bulunması istenmiştir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ve bulgulara dayalı sonuçlar, çıkan sonuçlara dayalı olarak da geliştirilen bazı öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Türkiye ve Balkan ülkelerinin lise tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları'nın ele alınışını öğrenmek için yapılan bu çalışmada elde edilen veriler ışığında aşağıdaki şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Türkiye’de Balkan Savaşları konusunu en detaylı ve geniş bir şekilde ele alan en eski kitap 1930 tarihli “Hamit ve Muhsin, Türkiye Tarihi” kitabı olmuştur. Kitapta Balkan Savaşları’nın günümüz kitaplarına kıyasla son derece ayrıntılı olarak anlatıldığı sayfa sayısından belli olmaktadır. Kitabın konuyu geniş ele almasında Balkan Savaşları’nın hatıralarının 1930’lu yıllarda daha canlı olduğu gerçeği etkili olmuş olabilir. Balkan Savaşlarını Trablusgarp savaşı ile aynı başlıkta ele alındığı görülmektedir.

“Hamit ve Muhsin, Türkiye Tarihi” kitabı Balkan savaşlarını ayrıntılı olarak anlatmasına rağmen kitabın resim ve haritalara yer vermemesini önemli bir eksiklik olarak değerlendirmek mümkündür. Şüphesiz dönemin imkânları ve Cumhuriyet Türkiye’sinde eğitimde henüz yeni ilerleme kat etmeye başladığı gerçeğini göz önünde bulundurursak kitabı kendi çağının ihtiyaçlarına yeterli ölçüde gereksinimleri gidermiş olabileceğini söylemek doğru olacaktır.

2. İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Türkiye’de günümüzde halen okutulmakta olan iki kitabı kıyasladığımızda burada dikkatimizi çeken husus şu olmuştur. Balkan Savaşları konusu hem Osmanlı Tarihi hem de TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin arasında kalmış olmanın

sıkıntısını yaşamaktadır. Çünkü savaşlar Osmanlı'nın çöküşe geçtiği ve genç cumhuriyetin Kurtuluş Savaşını yürüten kadroların görev aldıkları bir atmosferde gerçekleşmiştir.

Balkan Savaşları her iki ders kitabında da kısa ve olması gereken ayrıntıdan uzak olarak işlenmiş Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si arasında kaynayan bir konu durumuna düşmüştür. Yakın tarihimizde son derece önemli sonuçlar doğuran Balkan Savaşları her iki ders müfredatında eksik bırakılmış her boyutu ile yarım kalmış bir şekilde el alınmıştır.

3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Bulgaristan daha önce(1980'li yıllar) okutulmuş olan lise tarih kitabında Balkan Savaşları konusu diğer ülkelere kıyasla en kapsamlı olarak işlenen ülke olduğu görülmektedir. Bu durum Balkan Savaşları'nın Bulgaristan tarihinin gelişimine olan etkisinin büyüklüğü ile açıklanabilir.

Ancak kitabın eski rejim döneminde hazırlanmış ve okutulmuş olması nedeniyle ideolojik katkılar oldukça fazla belli olmaktadır.

4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Günümüzde okutulmakta olan Bulgar tarih ders kitabı geniş bir yazar kadrosu tarafından daha akademik bir dille yazılmış kitap görüntüsü vermektedir.

Bulgaristan için Balkan Savaşları son derece önemli sonuçlara yol açmıştır. Bulgaristan bağımsızlığını daha savaştan dört yıl önce (1908) kazanmış bir ülke olarak savaşa girmiş bulunuyordu. Bulgar ulusunun tarih sahnesinde kendisini gösterme arzusu ve başarıya olan ihtiyacı düşünüldüğünde Bulgar ordularının milliyetçi duygularla nasıl savaştıklarını anlamak için Kurtuluş Savaşı tarihimizi hatırlamak yeterli olacaktır.

Her iki kitap ve dönem incelendiğinde doğu bloğu ülkesi Bulgaristan ile Avrupa Birliği üyesi Bulgaristan'ın ders kitaplarında değişen ve değişmeyen

algılamalar bulunmaktadır. Örneğin her iki kitapta II. Balkan Savaşı birinci ulusal felaket olarak görülmektedir.

Kitap konuyla ilgili harita, fotoğraf ve birinci elden kaynaklarla görsel olarak zenginleştirilmeye çalışılmış ve genel olarak nitelikli bir anlatım gerçekleştirilmiştir.

5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Yunanistan da uzun yıllar iki ülke ilişkilerinde var olan sorunlar içinde tarih ders kitaplarında sürekli Türk milletini ve onun değerlerini, küçük düşürücü, aşağılayıcı düşmanlık dolu öğelerin varlığı bilinmekte idi. Ancak son yıllarda iki ülke ilişkilerinde atılan iyi niyetli adımlarla ders kitaplarında düşmanlık unsuru taşıyan öğelerin kaldırılması yönünde bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Şu an itibariyle istenilen ölçüde olmasa da bu yolda önemli mesafeler kat edilmiştir.

Yunanistan'da günümüzde okutulan ders kitabını incelediğimizde dikkatimizi çeken Yunan eğitimcilerin iyi hazırlanmış bir ders kitabı görüntüsü vermiş olduğu gerçektir. Konularla ilgili birinci elden kaynaklara ve görsel unsurlara oldukça önem verildiği görülmektedir. Balkan Savaşları anlatımı verilirken tarihsel kanıtlara yer verilerek dönemin izlerini taşıyan halk türküsü, savaşta yazılmış mektup ve günlükler, ayrıca haritalar ve resimler konulmuştur.

6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Sonuçlar:

Arnavutluk'ta (Kosova) günümüzde okutulmakta olan tarih ders kitabında ilgili konu kısa bir anlatımla verilmiş, görsel unsurlara fazla yer verilmemiş sadece bir harita konulmuştur. Birinci elden kaynaklara da yer verilmemiştir. Arnavutluk kitabında diğerlerine kıyasla tarihin kötüye kullanımına örnek teşkil edecek unsurlara daha az rastlanmıştır.

**Tablo 2. Türkiye ve Balkan Ülkelerinin Tarih Ders Kitaplarında
Tarihin Kötüye Kullanımı**

	Kullanılan Atlama Tekniği Sayısı	Kullanılan Yanıltma Tekniği Sayısı	Kullanılan Sabitleme Tekniği Sayısı	TOPLAM
Hamit ve Muhsin Türkiye Tarihi (1930)	2	0	1	3
TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük (11.sınıf), Tarih 2 (10.sınıf) (Türkiye) (2008)	2	0	1	3
Bulgaristan Tarihi (11.Sınıf) (Bulgaristan) (1979)	1	1	1	3
Tarih ve Medeniyet (11.Sınıf) (Bulgaristan) (2002)	0	1	0	1
İlkokul 6. Sınıflar için Tarih Kitabı (Yunanistan) (1997)	1	1	1	3
Kosova Lise Tarih Kitabı (11.Sınıf) Arnavutluk (2006)	1	0	0	1
TOPLAM	7	3	4	14

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye ve Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarının tamamında tarihi kötüye kullanma adına yapılmış yanlışlıklar bulunmaktadır. Tablonun geneline bakıldığında çok fazla hata bulunduğu söylemek doğru olmayacaktır .Araştırmamızda ortaya çıkan ve bizi en fazla memnun eden sonucunun da bu tablodaki rakamların sayısının azlığı olmuştur.

21. yüzyılda farklı kültürler arasındaki fikir alışverişinin, kültürlerarası bir evrensel boyutun ağır basması çok daha muhtemel görünüyor. Başka kültürlere ve geleneklere karşı hoşgörölü davranma yollarına yoğunlaşmamız gerektiği kesin; çünkü tarih bize, bir kültürün diğler bir kültürü yok etmesinin pek çok örneğini göstermiştir. 20. yüzyılda yaşanan çatışmalar göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa'nın kendi içindeki farklılıkları gidermeyi nasıl başardığına yoğunlaşmaktan ziyade, bakışımızı bir tür küresel barışa ulaşmaya çevirmemiz çok daha makul olacaktır. Ders kitabı yazarları bir ders programı hazırlamaya çalıştıklarında çoğu kez ikileme düşerler. Bir ders programının gerekleri ile bunların ders kitabına yansıtılması arasında kimi zaman çelişki boyutuna varan ikilik, bütün bu alanın hala tartışmaya bir hayli açık olduğuna işaret etmektedir. Birincisi, geçmişteki tarihsel dönemlerden ve çağlardan farklı olarak, çağdaş tarih hala son derece yoruma açıktır. Günümüzün geçmişle karşılaştırılması ancak koşullara bağlı olabilir, asla mutlak bir nitelik taşımaz; çünkü belli bir gelişmenin ileride de süreceğini ancak tahmin edebiliriz. Bu bakımdan öğrencilere geçici bir yorumdan daha fazlasını vermek mümkün değildir. İkincisi hâlihazırda yaşanmakta olan gelişmelere bu son derece açık uçlu olan yaklaşım, yazarların ve öğretmenlerin sadece kanıtlanmış olgular üzerinde durması gerektiği görüşüyle taban tabana zıttır. Değişimin devam ettiği bir durum hakkında hiçbir tarihsel yargıya varılamayacağı, geniş destek bulan bir yaklaşımdır. Bu bakış açısına göre tarih derslerinde güncel gelişmeler hiçbir şekilde ele alınmamalıdır; çünkü bunlara ilişkin yorumlar siyasal tarafgirliğin zaafılarını taşıyabilir (Pingel, 2003: 10–11).

Ders kitaplarındaki perspektifin ve eğilimin hala ülke ya da devlet anlayışına dayandığı doğru olmakla birlikte, bu anlayış gittikçe daha küçük bir rol oynamaktadır. Yeni kitaplarda genel tarih konularını öne çıkaran bir yaklaşım izlenmektedir; daha sonra belli ülkelerde meydana gelen olaylara göndermeler yapılarak bunları örneklendirme ve daha ayrıntılı olarak işleme yoluna gidilebilmektedir. Tarihe kişilerin ya da siyasal kurumların dayattığı olayların ardışık bir gelişim çizgisinden ziyade, günlük hayatı etkileyen bir sosyal süreç olarak

bakmaya doğru kesin bir yöneliş var. Belirli çağlar ve devletler halinde bölümlere ayrılamayacak değişimlerle sonuçlanan uzun vadeli gelişmelerin yanında olgulara, kişilere ve tarihlere zamanla daha az önem verilecektir..

Sonuç olarak, tarihte yaşanan düşmanlıkları değil, Tarih kitaplarında yer alan önyargılar ve düşmanlıkların ortadan kalkmasını sağlamak gerekmektedir. Çünkü tarih olguların kendisi değil, olgulardan üretilen anlamdır. Bunu yaparken amacın önyargısız bir iletişim düzeni kurmak olduğu kadar, demokratik yurttaşların yetişmesi olduğu unutulmamalıdır.

5.2. Öneriler:

Balkan ülkelerinin tarih ders kitaplarında Balkan Savaşları ülkemize kıyasla daha fazla önemsenmektedir. Yine geçmiş yıllarda ülkemizde yayınlanan ders kitaplarında da şu an okutulan kitaplardan daha detaylı ele alındığı görülmektedir.

Okutulması ve iyi anlatılması gereken öyle mağlubiyetler vardır ki, iyi tahlil edildiğinde zaferleri ve başarıları öğretmiş olmaktan daha olumlu sonuçlar doğurur. Tarih eğitimimizde Balkan hezimetini, üstü küllenmesi gereken bir başarısızlık gibi gösterilmektedir ve bu tutum yanlıştır. Bu yenilgi, bütün detaylarıyla öğretilmelidir.

Balkan Savaşları konusu ilköğretim ve lisede tarih dersi müfredat programlarında yeniden gözden geçirilerek yeni eğitim programı doğrultusunda en azından bir ünite içerisinde daha detaylı olarak ele alınması ve işlenmesi gerekmektedir.

Ötekilere barışçı ve anlayışla davranacak yeni nesiller yaratmak bugünün tarih eğitiminin sorumluluğudur.

Kendilerine ve ötekilere saygı duyacak bir neslin yetişmesi için en iyi aracın tarih eğitimi olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak, gelecek nesiller için genel tarih yazma projesinde ilk başlanacak konu olarak Balkan Savaşları olması iyi bir adım olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKDİN, İ. , Çakmak, M., Genç, M. (2008) **Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 Ders Kitabı** (Dördüncü Baskı). İstanbul: Aykut Basım
- ANDREEV, Y. , Statelova, E. , Mutafova, K. , Petkov, P. , Mişev, T. (2002). **Tarih ve Medeniyet**. Sofya: Kırıgozor Yayınevi.
- ATASE (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları). (2004) **Balkan Harbi'ne Katılan Komutanların Biyografileri**. Ankara: Genelkurmay Basımevi
- TOKER, H. , Fidan, N. (1999). **Balkan Harbi Kronolojisi** (Birinci Baskı) Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- BİLJALİ, Ş. (2007). **Makedonya Eğitim Kurumlarında Okutulan Tarih Kitaplarında Osmanlı İmajı**. Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı,
- BİRBUDAK, T. S. (2008). **Balkan Savaşları'nda Edirne**. Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bilim Dalı, Yakınçağ Ana Bilim Dalı.
- BURMOV, A. K. , Kosev, D.K. , Hristov, A.(1979). **Bulgaristan Tarihi**. Sofya: Devlet Yayınevi
- CEYHUN, N. , Yavuz, S. , Cazgır, V. (2008). **Lise Tarih 2**. İstanbul: Aykut Basım
- DAĞ, A. E. (2005). **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**. (İkinci Baskı) İstanbul: Anka Yayınları

DAVARCI, A.(2006). **Alman İlk ve Orta Öğretim Tarih Ders Kitaplarında Metodoloji ve Türk İmajı Üzerine Bir Araştırma.** Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

DEMİRCİOĞLU, İ.H. (2005). **Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar.** (Birinci Baskı) . Ankara: Anı Yayıncılık

DİNÇ, G.(2008). **Kartpostallarla Balkan Savaşı (1912–1913).** (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

HAYTA, N ve KARABAĞ, G. (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu.** Ankara: Nobel Yayınları.

HOCHWACHTER, V. G. (1912) **Balkan Savaşı Günlüğü- Türklerle Cephe.** (Birinci Baskı). Almandan Çeviren: Sumru TOYDEMİR, İstanbul: 2008. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KAYLA, M. ve Diğerleri(1997). **Daha Yakın Zamanlarda İlkokul 6. Sınıflar İçin Tarih Kitabı.** Atina

KOMİSYON, (2007) **Kosova Lise Tarih Kitabı.** Kosova

LAUZAN, S. (1913). **Hastanın Başında Kırk Gün Kırk Gece**(Osmanlı'nın Bozgun Yılları). Yayına Haz. Seyfettin ÜNLÜ, İstanbul: Beyan Yayınları.

MAHMUT MUHTAR PAŞA, FAZLI NECİP(2007) **Rumeli'yi Neden Kaybettik.** Yayına Haz. Nurer UĞURLU. İstanbul: Örgün Yayınevi

MERAÇ, H. (2006). **Lise Tarih Ders Kitaplarının İçerik Ve Yöntem Açısından Analizleri.** Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

- MCCARTHY, J. (1995). **Ölüm ve Sürgün.** (Altıncı Baskı). İngilizceden Çeviren: Bilge UMAR, İstanbul: İnkılâp Yayıncılık.
- NICHOL, J. (1991). **Tarih Öğretimi.** (Birinci Baskı). İngilizceden Çeviren: Mustafa SAFRAN, Ankara:1996.
- OĞUZKAN, A.F. (1993). **Eğitim Terimleri Sözlüğü.** (Üçüncü Baskı). Ankara: Emel Matbaacılık
- ONGUNSU, H. , Teker, M. (1930) **Türkiye Tarihi.** İstanbul: Devlet Matbaası
- ÖZTUNA, Y. (2006). **Avrupa Türkiye'sini Kaybımız.** (Birinci Baskı). İstanbul: Babıâli Kültür Yayıncılık
- PINGEL, F.(2003). **Avrupa Evi.** İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları
- STRADLING, R. (2003). **20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli.** İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları
- SAFRAN, M. (2006). **Tarih Eğitimi, Makale ve Bildiriler.** (Birinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- SLOANE, W.M. (1914) **Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar.** (İkinci Baskı). İngilizceden Çeviren: Sibel ÖZBUDUN, İstanbul: 2008. Nesnel Yayınlar.
- ŞİMŞEK, A. (2007). **Türkiye'de Tarih Öğretimin Ulusallığı ve Avrupa Merkezilik,** Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11 (1). Ankara.
- TUNÇAY, M. (2006). **Eleştirel Tarih Yazıları.** (İkinci Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- TEKELİ, İ. (1998). **Tarih Bilinci ve Gençlik.** (Birinci Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜRKİYE EKONOMİK VE TOPLUMSAL TARİH VAKFI. (2000). **Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması**. İstanbul.

TARİH EĞİTİMİ VE TARİHTE ÖTEKİ SORUNU. (1998). **2. Uluslararası Tarih Kongresi Tebliğler**, 8–10 Haziran 1995. İstanbul.

TARİH ÖĞRETİMİ VE DERS KİTAPLARI.(1995). **Buca Sempozyumu**, 29 Eylül-1 Ekim 1994. İzmir.

WIRTH, L. (2003). **Tarihin Kötüye Kullanılması**. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları

YILDIZ, N.(2008). **1980–1990 Yılları Arasında Bulgaristan’da İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Okutulan Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algısı** Yayınlanmamış Lüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı.

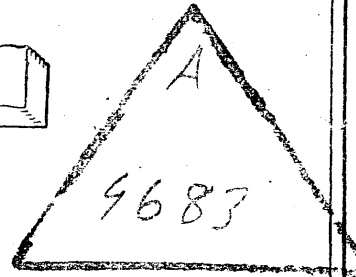
YILDIZ, Ö.(2003) **Türkiye’de Tarih Öğretimin Sorunları ve Çağdaş Çözüm Önerileri**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (2) Kayseri.

EKLER

EK – 1: DERS KİTAPLARI KAPAKLARI

HÂMÎT ve MUHSİN 63

TÜRKİYE TARİHİ

Gazi İlahiyesi	
Ders Kitabı	
K. No.	3780
Tarih	

1930

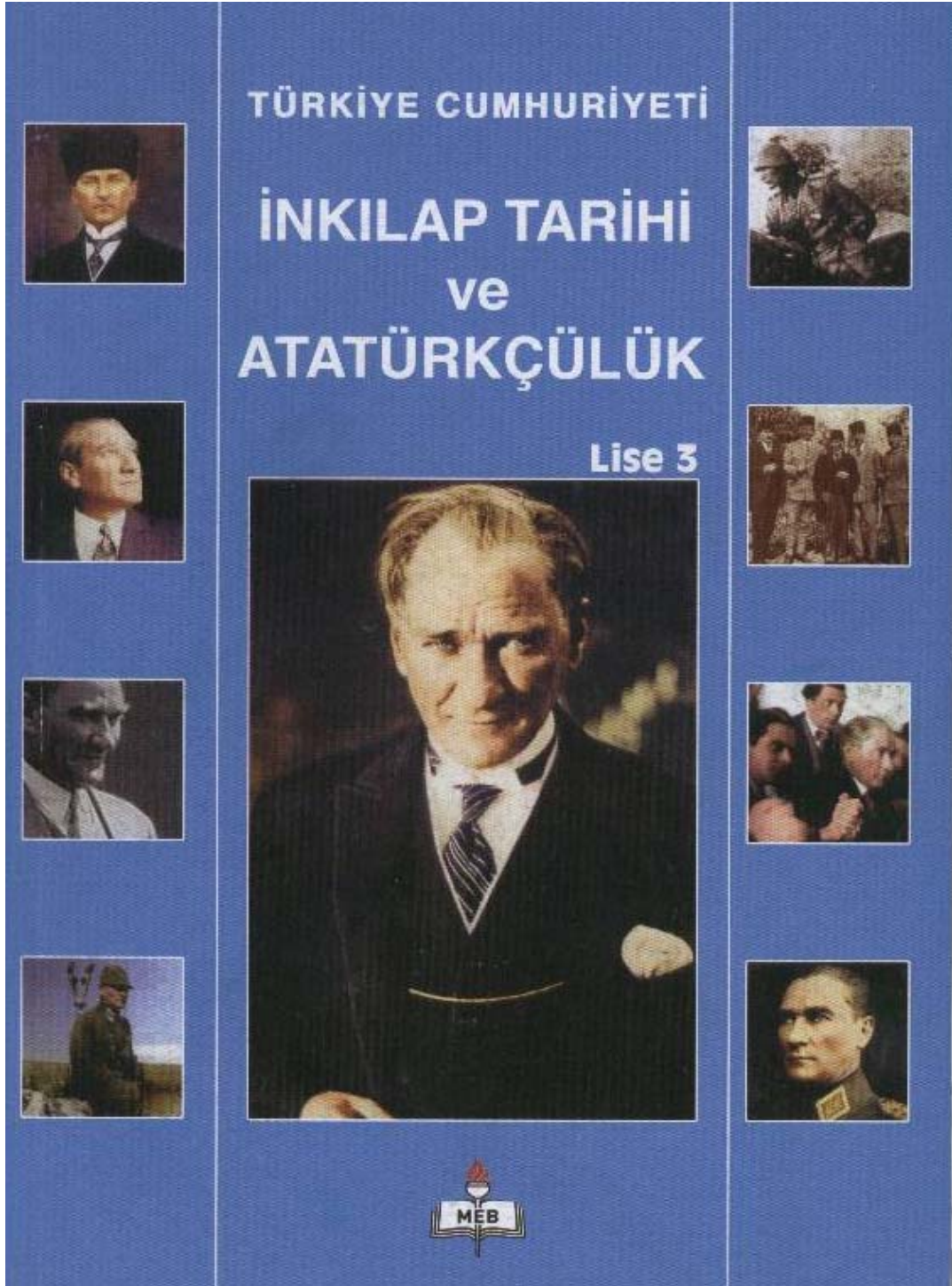
İSTANBUL

DEVLET MATBAASI

TARİH

Lise 2

Одобрено от МНП като XXV стереотипно издание

Чл.-ксп. проф. д-р. БУРМОВ

Акад. ХР. ХРИСТОВ

Акад. Д. КОСЕВ

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ

за X—XI клас
на общообразователните
трудоово-политехнически
училища

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО
„НАРОДНА ПРОСВЕТА“ СОФИЯ 1979

Йордан Андреев
Елена Стателова
Красимира Мутафова
Петко Ст. Петков
Тодор Мишев

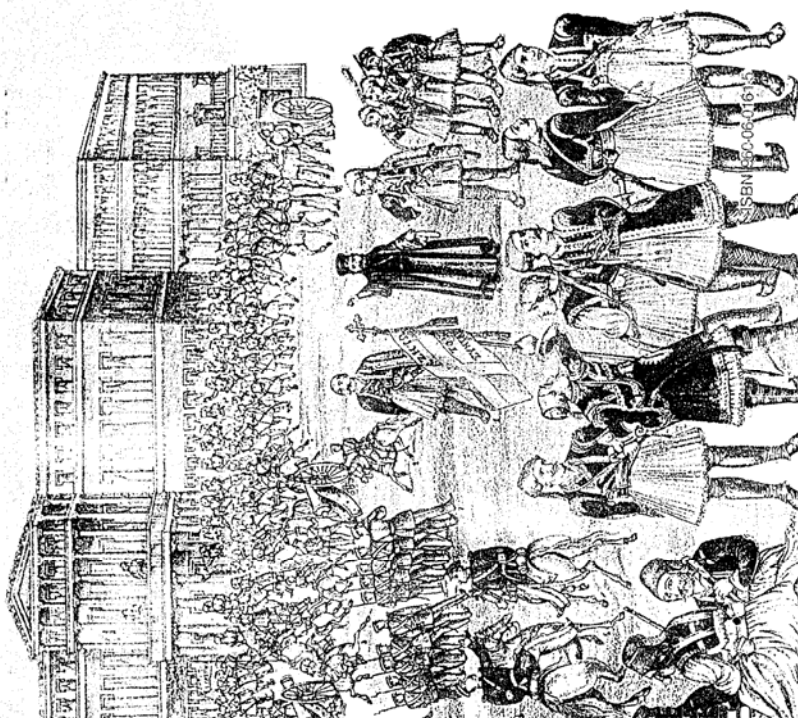
ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ

УЧЕБНИК
ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА И ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА
ЗА ЕДИНАЙСЕТИ КЛАС

λεν ήθελα χρήματα και βιο , ήθελα σύνταγμα δια την πατρίδα με ,
υβερνηθεί με νόμος και όχι με το «έτζι δέλω».

Μακρυγιάννης

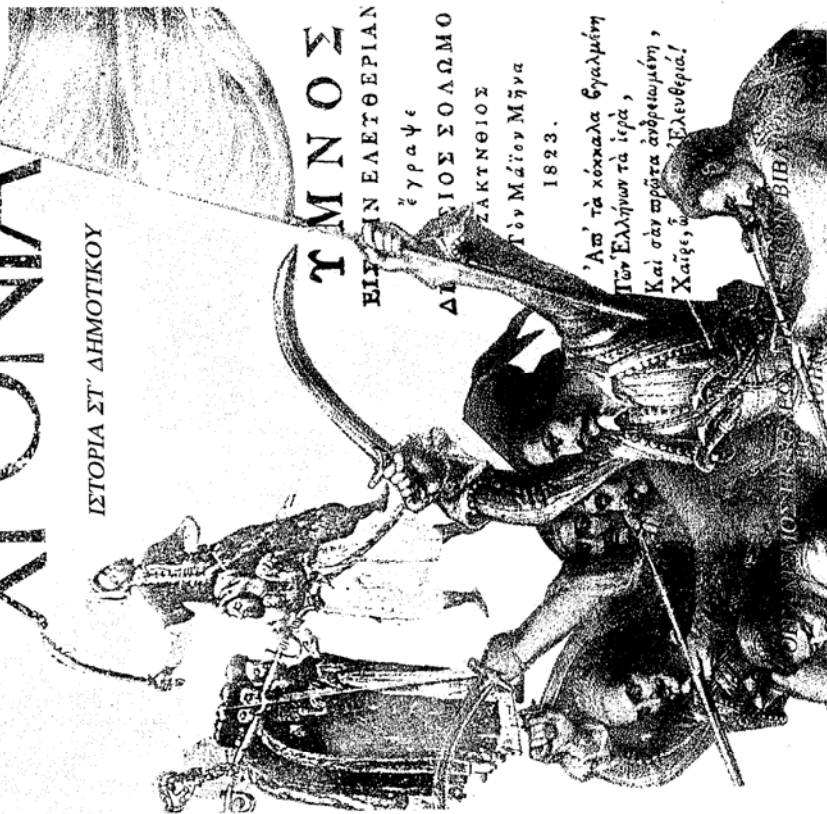

ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΤΜΝΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

ἔγραψε

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟ

ΣΑΚΤΗΘΙΟΣ

Τὸν Μάρτιον Μῆνα

1823.

Ἄπ' τὰ κόκαλα θραυμένη
τὸν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὺν πρώτῳ ἀνδρείω μένῃ,
Χαίρε, ὦ Ἑλευθερία!

EK – 2:

ÖRNEK BİR BALKAN SAVAŞLARI KONUSU ANLATIMI

LİSE 3
Türkiye Cumhuriyeti
İNKILÂP TARİHİ ve ATATÜRKÇÜLÜK

ÜNİTE :
BALKAN SAVAŞLARI

“Yunanistan 400 yıl boyunca Osmanlı yerine Fransız egemenliğinde kalsaydı, bugün Teodorakis diye bir Yunan bestecisi olmazdı.”

(Teodorakis, Yunan bestecisi)

BALKAN SAVAŞLARI

Savaş Öncesi Balkanlar

Birinci Balkan Savaşı (1912)

İkinci Balkan Savaşı (1913)

Balkan Savaşlarının Sonuçları

Balkan Savaşları Kronolojisi

“Bir Türk’ün gönlünde dağ varsa Balkan’dır, nehir varsa Tuna’dır”

(Yahya Kemal BEYATLI)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Türk tarihinde Orta Asya, Anadolu ve Balkanlar'ın Türklerin egemen olduğu diğer coğrafyalardan en önemli farkı ne olmuştur? Haritaya bakarak araştırınız.
2. Kurtuluş Savaşı (1919–1922)sonrası Cumhuriyet'in ilanı'ndan (1923) hemen sonra (Aralık 1923'te) çıkarılan bir kanunla, subay ve askerlerin milletvekili seçilmeden önce ordudan istifa etmeleri zorunluluğu getirilmesinde Atatürk'ün hangi savaşta yaşananlardan ders çıkardığı söylenebilir?
3. *“Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da Slav araştırma cemiyetlerinin kurduğu Dil Kurumlarıdır, bizim içimizdeki insanların millî tarihlerini yazıp millî şuurlarını uyandırdığı zaman biz Balkanlarda Trakya hudutlarına çekildik. ”*

M. Kemal ATATÜRK (1933)

Atatürk'ün yukarıdaki sözünden yola çıkarak Cumhuriyet döneminde Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi'nin açılmasında (1936) hangi amaçlar hedeflenmiştir? Aranızda tartışınız.

4. Akrabalarınız ve arkadaş çevreniz içinde “Tuna”, “Tunalı”, “Tunaboylu”, “Tunasoylu” gibi adı ve soyadı olanlar var mı? Türklerin tarihinde ve hafızasında Tuna Nehri neden çok canlı ve güncel olmuştur? Araştırınız.
5. Dilimizden düşmeyen türkülerden “Drama Köprüsü'ndeki” DRAMA ile “Görürsün Hanyayı Konyayı” deyimindeki HANYA günümüzde hangi Balkan ülkesindedir? İnceleyiniz.
6. ‘Evlad-ı Fatihan, Rumeli, Balkanizasyon, Mübadele, Balkan Antantı, 12 Adalar’ ad ve kavramlarını araştırarak anlamını öğreniniz.

BALKAN SAVAŞLARI

Balkan devletleri, Rusya'nın da etkisiyle, aralarındaki anlaşmazlıklara son vererek Osmanlılara karşı birleştiler(1912). Önce Sırbistan ile Bulgaristan, bir süre sonra da Yunanistan ile Bulgaristan aralarında anlaştılar. Bunlara Karadağ da katıldı. Bunların amacı Türkleri Balkanlardan çıkartmak, Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmaktı.

Osmanlı Devleti, kendisine karşı yapılan bu birleşmeyi zamanında öğrenemediği gibi, öğrendikten sonra da gerekli hazırlıklarda bulunamadı. Avrupa devletlerinin barışın bozulmaması için gösterdikleri çabalar da olumlu bir sonuç vermedi. Bu sırada Osmanlı Devleti Trablusgarp'ta İtalyanlarla savaşıyordu. Bu durumdan yararlanmak isteyen Balkan Devletleri, Osmanlı hükümetinden Rumeli illerinde de ıslahat(reform) yapılmasını istediler. Osmanlı Devleti bunu kabul etmeyince Balkan Savaşı (1912) başladı.

BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI (1912)

Balkan Savaşı başladığı zaman, Osmanlı Devleti'nin askeri durumu iyi değildi. Askerin bir kısmı terhis edilmişti. Komutanlar arasında ikilik ve partililik vardı. Askeri hazırlıklar zamanında tamamlanamadı. Dört Balkan devleti birden saldırıya geçti. Osmanlı orduları her cephede birden savaşa başladılar. Düşman kuvvetlerinin yolları, köprüleri bozmaları, telefon ve telgraf tellerini kesmeleri üzerine Makedonya ve Trakya'daki ordularımız arasındaki bağlantılar kesildi. Bunun sonucu olarak da savaşlar iyi yönetilemedi. Osmanlı kuvvetleri, hemen hemen bütün meydan savaşlarını kaybettiler. Bulgarlar Edirne'yi, Yunanlılar Yanya'yı kuşattılar. Selanik'e saldırdılar. Selanik komutanı Tahsin Paşa savaşmadan şehri Yunanlılara teslim etti. Sırp lar Manastır ve İşkodra taraflarına, Karadağlılar Yenipazar'a saldırdılar. Edirne, Yanya ve İşkodra şehirleri kendilerini kahramanca savundular.

Yunanlılar Selanik'i aldılar.

Kırklareli ve Lüleburgaz'da yapılan savaşları kazanan Bulgarlar, Çatalca önlerine kadar geldiler. Burada Türk ordusu Bulgarları durdurdu. Bulgarlar, Türk savunma hattına yaptıkları saldırılarda başarısızlığa uğradılar. Çok kayıp verdiler. İleri gidemediler. Bu arada Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor koşullardan yararlanan Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti (1912).

SAVAŞIN İÇİNDEN BİR OLAY

Bu sırada kurmay heyetinden bazıları alelacele Kırklareli istasyonuna koştular. Hareket etmek üzere olan trene atladılar. Gar memuru bir yandan koşuyor bir yandan da bağıyordu:

— Durun durun hareket etmeyin hat üzerinde birden daha fazla tren var ne yapıyorsunuz? Buna rağmen istasyon memurunu bir tarafa itiverdiler. Makinisti hareket etmeye zorlayıp treni yerinden oynattılar. Ancak tek hat üzerinde henüz üç kilometre gitmemişlerdi ki savaş malzemesi taşıyan bir diğer tren önlerine çıkıverdi. Gece yarısı bir büyük çarpışma

yaşandı. Kaza önlenememişti. Hemen toplar ve mermi sandıkları vagonlardan çıkarıldı. Bunları artık ne ileri ne de geri götürmek mümkündü. Hepsini çamurların içinde öylece bırakılıverdi..

Artık kimsenin kimseye kumandası sökmez olmuştu. Kimse kimseye itaat etmiyordu. Bu ordunun üzerine pek çok siyaset yağmuru yağmış, artık demirleri pas tutmuştu..

Stephan Lauzan

(Osmanlı'nın Bozgun Yılları, Hastanın Başucunda Kırk Gün Kırk Gece)

(Balkan Savaşı sırasında cephede görev yapmış Fransız savaş muhabiridir.)

YORUM: Yukarıdaki *anlatılanlardan yola çıkarak bir ordunun savaşı kazanabilmesi için her şeyden önce neye sahip olması gerektiğini arkadaşlarınızla tartışınız.*

Harita 1: Savaş öncesi Balkanlarda Sınırlar

Harita 2 : Londra Antlaşması(1913)'na göre Balkanlar

Tablo 1: Balkanlarda Osmanlı Egemenliği

ÜLKE	TARİH	OSMANLI EGEMENLİĞİNDE GEÇEN ZAMANI
Arnavutluk	1468-1912	444 yıl
Bosna	1463-1878	396 yıl
Bulgaristan	1396-1878	483 yıl
Girit	1669-1898	229 yıl
Hırvatistan	1526-1699	173 yıl
Yunanistan	1456-1830	374 yıl
Makedonya(Üsküp)	1371-1913	542 yıl
Romanya Eflak	1476-1829	353 yıl
Moldavya	1504-1829	325 yıl
Sırbistan	1389-1829	440 yıl

Balkan Savaşları'na Ait Bir Günlükten

Edirne'yi kuşatan Bulgar askerleri.

10 Kasım: Öğleden sonra bombardıman başladı. Bugün de pek çok ev harap, birçok aile perişan oldu. Şehirde acı bir sefalet, büyük bir korku hüküm sürüyor... Bütün dükkânlar, mağazalar kapalı...

29 Aralık: Havalar gittikçe daha fazla soğuyor. İleri karakollarda soğuk yüzünden çok zahmet çekiliyor. İleri siperlerde bulunan erlerin bütün geceyi açıkta geçişi pek ulvi, pek ilahi bir sefalet manzarası teşkil ediyor. Artık tamamen anladık ki, insan cidden bu müthiş, tahammülün çok üstünde olan bu zahmetlere ancak vatan denilen yüksek ve mukaddes bir kuvvetin himaye ve istinadıyla tahammül edebiliyormuş.

26 Ocak: Askere verilen ekmek biraz daha küçüldü. İçinde biraz un bulunan ekmeklere, süpürge tohumu, kuşyemi, kepek, kızılca arpa vesaire karıştırılıyor. Böyle bir karışıma sahip bir ekmek kimya gibi kıymetli... Bazen yüz elli gramının beş kuruşa satıldığı oluyor! İçler acısı bir kıtlığa mukabil müthiş bir ateş bereketi Edirne'yi Edirne halkını artık dünyanın en bedbaht, en merhamete muhtaç mahlûkları arasına soktu. Fukaranın, kadınların ve çocukların ekmekten başka her şeye benzer bu gıdayı, fırınlarda polisler tarafından dağıtılırken, yağın ateşe rağmen nasıl hırs ve heyecanla, nasıl birbirini iterek, ezerek, büyük bir saadete, bir ideale kavuşmak için hücum ediyorlarmışçasına kapıştıklarını görmek kadar duygusal ve sefil bir manzara, etkili ve coşkulu bir facia olamaz. Ancak bu faciayı seyreden bir adam açlığın insanlar için nasıl güçlü ve zorba bir ihtiyaç olduğunu anlar. Ah insanlık... Zavallılığa müebbet!

13 Mart: Of! Ne acı, ne yaşanılması tahammül edilemez tarihi bir an! Artık yorumlanacak hiç bir nokta kalmadı: Kale teslim oldu. Demek artık bu toprak, ecdadımızın şanlı tarihi ile yoğrulmuş bu mukaddes toprak bizim olmaktan çıkıyor, bizim elimizden kayıyordu, öyle mi? Aman ya Rabbi, bu ne korkunç, bir daha doğuşu olmayacak ne içler acısı bir batış!

Raif Necdet, Balkan Harbi Günlüğü "Uful'un yazarı

YORUM: Yukarıdaki *günlükten yola çıkarak savaşların insanlar ve uluslar üzerindeki psikolojik etkisini ve Atatürk'ün neden Yurtta Barış Dünyada Barış ilkesini savunduğunu açıklayınız.*

Yunanlılar, Ege Denizi'ndeki adalara asker çıkardılar. Bu sırada Osmanlı donanması, Yunanlılar karşısında iyi durumda değildi. Buna rağmen, Rauf (Orbay) Bey komutasındaki Hamidiye kruvazörü büyük başarılar gösterdi. Yunan adalarını topa tuttu. Yunan donanmasına büyük zararlar verdirdi.

BİR GEMİ ve BİR KAPTAN

Hüseyin Rauf ORBAY:

Cibali'de doğdu. Babası Muzaffer Paşa'dır. 1893'te Bahriye Mektebi'ne girdi ve 1899'da güverte mühendis (teğmen) rütbesiyle mezun oldu. Selimiye firkateyni, Idare-i Mahsusa'nın Garp vapurunda çalıştı. Önce Hamidiye'nin ikinci kaptanlığına, sonra Mesudiye zırhlısına atandı 1909'da Hamidiye kruvazörü komutanlığına tayin oldu. Hamidiye ile ünlü akınlarını yaptı ve dönüşte korvat kaptanlığına (binbaşı) terfi etti. Bilahare kalyon kaptanlığına (albay) kadar yükseldi. Savaşın bitiminde Ahmet İzzet Paşa kabinesinde bahriye nazırlığına getirildi. Bu nazırlığı esnasında kendisi için büyük bir talihsizlik olan, Mondros Mütarekesi'ni imzaladı, 3 Mayıs 1919'da bu talihsizliği bertaraf edencesine askerlikten istifa ederek Anadolu'ya geçti. Atatürk ile buluşarak Erzurum ve Sivas kongrelerine katıldı. Bu arada Sivas mebusu seçildiği için İstanbul'a dönerek Meclisi Mebus an'a katıldı. Fakat meclisin İngilizler tarafından basılması üzerine Malta'ya sürüldü. 1921 yılında buradan kurtulduktan sonra Anadolu'ya döndü. Önce bayındırlık bakanı, sonra başbakan oldu.

24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra Atatürk'ün İsmet Paşa'yı karşılamaya gitmesini istemesi üzerine istifa etti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularına katılarak İnönü'ye karşı muhalefet saflarında yer aldı. Rauf Orbay 1926 yılında yurtdışındayken Atatürk'e İzmir'de düzenlenen suikast bahane edilerek İstiklal Mahkemesi tarafından gıyaben mahkûm edildi. Uzun süre memlekete dönmedi; 1933'te affedildiyse de, dönüş tarihi 1935'tir. İsmet İnönü cumhurbaşkanı olduktan sonra 1939'da milletvekili oldu; 1942-1944 yılları arasında Londra sefirliğinde bulundu (görevi esnasında Hamidiye kahramanı olarak, gittiği her yerde sevgi ve saygı gördü). Ölüm tarihi olan 16 Temmuz 1964'e kadar hiçbir özel ve resmi görevi kabul etmeden yaşadı. Rauf Orbay'ın mezarı, bugün Erenköy'de iki cadde arasında kalan Sahrayı Cedit Mezarlığı'nda bulunuyor **NTV TARİH dergisinden derlenmiştir.**

Rauf Orbay (1881)- (1964)

Hamidiye Kruvazörü

Hamidiye Kruvazörü

Balkan Savaşı sırasında başarılı deniz çarpışmalarıyla ünlenen Osmanlı savaş gemisi. İngiltere'de yaptırılarak 1905'te İstanbul'a getirildi. II. Abdülhamid'in donanmaya duyduğu kuşku nedeniyle 1908'e değin Haliç'te demirli kaldı. Balkan Savaşı başlayınca Hüseyin Rauf Bey (ORBAY) komutasında Karadeniz'de görevlendirildi. Aralık 1912'de Varna'yı ve öteki Bulgar limanlarını bombaladı. 20 - 21 Aralık 1912 gecesi bir Bulgar torpil gemisince vuruldu. Baş tarafı tümüyle suya gömülü olarak İstanbul'a

gelmeyi başardı ve Haliç'te onarıma alındı. Ocak 1913'te bu kez Ege Denizi'ne açıldı. Yunanistan'ın Syrus Adası'ndaki barut ve dinamit fabrikasını yok ettikten sonra Yunan donanmasının ünlü "*Makedonya*" kruvazörünü ve 11 Mart 1913'te Adriya Denizi'ne girerek bir Yunan kuru yük gemisini batırdı. Dıraç'taki (Durrës) Sırp kuvvetlerinin karargâhlarını bombaladı ve büyük kayıplar verdirdi. Shëngjin'de beş Sırp nakliye gemisini batırdı. Unutulmazlar arasında yerini alan gemi, 1966'da söküldü

Bulgarların Çatalca'ya gelmeleri, Sırpların Manastır'a girmeleri ve Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi üzerine İstanbul'da bir hükümet değişikliği oldu. Kamil Paşa hükümeti barışa karar verdi. İngiltere'nin araya girmesiyle Londra'da bir konferans toplandı. Bu sırada Edirne, Yanya ve İşkodra kahramanca savunuluyor, savaş sürdürülüyordu. Londra Konferansı devam ederken 23 Ocak 1913'te Babıâli Baskını gerçekleşti ve İttihat ve Terakki partisinin girişimiyle Kamil Paşa hükümeti devrildi. Mahmut Şevket Paşa Sadrazam oldu. Yeni hükümet, büyük devletlerin Osmanlı'nın Edirne ve Adalardan elini çekmesi isteğini reddetti.

Balkan devletleri konferansta Edirne ile birlikte bütün Rumeli'yi ve adalarını istediler. Osmanlı Devleti onların bu isteklerini kabul etmedi. Savaş yeniden başladı. Edirne ve Yanya şehirleri düştü. Yalnız İşkodra'da savaş sürüyordu. Avrupa devletleri araya girdiler. Osmanlı Devleti barış istedi. Londra'da toplanan barış konferansında Midye-Enez çizgisi sınır sayılarak, bunun batısında kalan bütün Rumeli toprakları Balkan devletlerine bırakıldı (1913)

İKİNCİ BALKAN SAVAŞI (1913)

Balkan milletleriyle ve devletle Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları kendi aralarında paylaşamadılar. Bulgarlarla Sırpalar arasında İkinci Balkan Savaşı başladı. Yunanlılar ve Romanyalılar Sırpaların tarafını tuttular ve Bulgarlara karşı savaş girdiler. Osmanlı Devleti bu durumdan yararlanarak Enver Paşa komutasındaki ordu ile Edirne'ye kadar olan yerleri geri aldı. Bu savaşta Bulgarlar yenilgiye uğradılar. Savaşa Bükreş Antlaşması ile son verildi. Bu antlaşmaya göre, Bulgarlar Dobruca'nın bir kısmını Romanya'ya verdiler. Yunanlılar, Girit adasını, Makedonya'nın bir kısmını, Selanik ve Kavala'yı aldılar. Sırpalar Manastır'a girdiler. İkinci Balkan Savaşı bittikten sonra Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında İstanbul Antlaşması imzalandı (1913). Bu antlaşmaya göre, Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlılara verildi, Batı Trakya ve Dedeağaç Bulgarlara bırakıldı. İki

Harita 3 : Savaş Sonunda Balkanlarda yeni Sınırlar

1912'deki Balkan Savaşı'na kadar, İstanbul'dan yola çıkıp, Adriyatik denizine kadar Devlet-i Ali Osmaniye'nin sınırları içinde gitmek mümkündü. Tüm Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk, hatta bugünkü Yugoslavya'nın sınırları içinde yer alan Kosova ve Sancak bile Osmanlı egemenliği altındaydı. Dahası, söz konusu "Rumeli" toprakları üzerinde yaşayan ahalinin de çoğunluğu Türk ya da Müslüman'dı.

yitirilmişti. Bu savaşları sonucunda yüz binlerce insan milli hedefleri gerçekleştirmek adına can verdi. Bu insanlar bu milli hedeflerin ne kadar doğru temeller üzerine oturduğunun farkında değildi.

taraf arasında Meriç ırmağı sınır kabul edildi. Bundan sonra Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Atina Antlaşması imzalandı (1913). Bu antlaşmaya göre de, Yanya, Selanik ve Girit adasının Yunanlıların olduğu kabul edildi. Osmanlı devleti, Avrupa'nın Ege adaları ile ilgili kararını kabul etmedi. Bu karara göre, Bozcaada, Gökçeada ve Meis adalarından başka, bütün Ege adaları Yunanistan'a bırakılacaktı. Osmanlı Devleti bu adaların Yunanistan'a bırakılmasını kabul etmedi. Görüşmeler yeniden başladı. Ama bir karar varmadan Birinci Dünya Savaşı çıktı (1914).

Böylece Ege adaları sorunu ileri bir zamana bırakıldı. Sorun ancak Lozan Antlaşması'nın imzalanması ile çözümlenebildi (1923). Balkan Savaşları, Osmanlı Avrupa'sı ülkelerinde kimin egemen olacağı ve bölgenin nüfusunun hangi milletlerden oluşacağı sorununu, çoğunluğun egemen olması gerekir ilkesinden hareket ederek değil, silah gücüyle çözümlendi. Sadece iki ay süren çatışmalar sonunda hemen bütün Osmanlı Avrupa'sı

RUMELİ NEDEN KAYBEDİLDİ?

" Siyaset, çekişmeler, düzen ve bağlılığı bozacak davranışlara girmek, subaylar arasında olağan bir durum olmuştu. Bir ordu için en büyük yıkım, genç subayların askeri görevlerinin dışına çıkarak , ordunun ya da ülkenin düzenlenmesine kalkmaları, kanun ve nizam değiştirmek, devlet yönetimi üzerinde hakimiyet kurmak, devletin siyasal işlerine etkide bulunmak gibi amaçlara dayanan örgütler ve dernekler kurmalarıdır. Bizi Bulgarlar değil kendi kötü yönetim ve anlayışımız yendi."

" Ahlak ve bilim seviyelerimizin oldukça geri oluşundan dolayı içine düştüğümüz utanılası durumların ve bozgunların sorumluluğu yalnızca ordunun değil , tüm milletindir. Milli gücümüzün ölçülü ve iyi yönetilememesi, iç ve dış siyasette anlamsız ve boş hedefler izlenmesi, ulusal çıkarların doymak bilmeyen ellerde oluşu, bizim gibi sosyal ve iktisadi açıdan geri bir toplumda bağımsızlığın kaybedilmesine kadar gider."

Mahmut Muhtar Paşa (1866-1935)
Ruzname-i Harp

Balkan Savaşlarında tümgeneral rütbesiyle önce Trakya'da 3.Kolordu Kumandanlığı'na daha sonra da 2.Ordu Kumandanlığı'na getirilmiş ve Terkos-Çatalca hattında Bulgarları durdurmayı başarmıştır.

YORUM: Mahmut Muhtar Paşa'nın yazdıklarından yola çıkarak güçlü ve etkin olmak iddiasında olan bir devlet için Asker-Siyaset ilişkisinin olması gereken çizgisini belirleyiniz.

BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ?

Türkiye'nin en eski spor kulübü olan Beşiktaş'ın, kurulduğu 1903 yılında rengi Kırmızı–Beyaz iken, Balkan Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu'nun yenik çıkması ve ülkede büyük üzüntü meydana getirmesi sonrası, bu savaşta verilen kayıplar anısına formasındaki kırmızıyı siyaha çevirerek, siyah–beyaz renkleri oluşturduğunu ve ondan sonraki yıllarda Balkan toprakları geri alınamadığından Beşiktaş'ın renkleri kırmızı-beyaz'a döndürülmeden siyah-beyaz olarak kaldığını BİLİYOR MUYDUNUZ?

" Neticede olan olmuş, Meşrutiyet ilan edilmiş, genç siyasetçiler işbaşına geçmişlerdi. Parti çekişmeleri ve yanlış Balkan siyaseti ve onun tabii sonucu olan Balkan Savaşı bir çığ gibi gelip her şeyi ezmış geçmiş, Makedonya ve onun merkezi güzelim Selanik bir anda elimizden uçup gitmişti. Rumeli'yi kaybetmiştik!...

Fazlı Necip (1863–1932)

SUÇ KİMDE ?

Kabahatin, bu elverişsiz şartlarda Türk askerini cepheye sürenlerde olduğuna inanıyorum. Ne için savaşa gittiğini anlamadan, eline tutuşturulan silahın tertibatını bilmeksizin, günlerce kendisinin diye görmediği bir memleketin yollarında aç susuz sürüklenen, sıcak iklimden gelen bu Anadolu çiftçisinin maneviyatını da düşünmek gerekir. Savaşı kaybeden Türk askeri değildi. Kabahat sorumsuzca davranıp gerekli önlemleri almayan sorumlu mercilerindir.

Buranın insanları için yaşadıkları zorluklar bir uyarı olsun ve bir an önce barış antlaşmasından sonra kendilerine kalan bu ülkeyi yeni baştan inşa etsinler ve parti kavgalarını, nifakları bir yana bıraksın. Türkiye savaşın kendisine gösterdiği hataları anlarsa kendisini bekleyen büyük görevlerin üstesinden gelebilir.

Gustav von Hochwacter

Balkan Savaşı Günlüğü, Türklerle Cephe
(Gustav von Hochwacter 12Ekim -24 Kasım 1912 arasında Doğu Ordusunda görev yapmış bir Alman subayıdır)

YORUM: Yukarıdaki metinden hareketle aradan geçen zaman içinde tarihten gerekli derslerin alınıp alınmadığına ilişkin objektif değerlendirmeler yürütünüz.

Bir Fotoğrafın Anlattıkları

Rumeli'den göç eden Türkler yollarda.

Türk Ordularının bozguna uğraması üzerine Rumeli'deki Türkler göçe koyuldular. Yüzyıllar önce Avrupa'nın ortasına dek ilerleyen ve Viyana kapılarına dayanan ordularının ardından giderek Rumeli'ye yerleşen Türklerin torunları, şimdi anayurt Anadolu'ya dönüyorlardı. Binbir emekle kurdukları işlerini, evlerini: atalarının emeğiyle bağa, bahçeye, tarlaya dönüştürülmüş toprakları geride bırakarak karda kışta yollara düşmüşlerdi.

Yataklarını, yorganlarını, bir parça kuru yiyeceklerini yükledikleri kağnılarla, öküz arabalarıyla, at arabalarıyla bir an önce İstanbul'a ulaşmaya çalışıyorlardı.

"Efendiler, benim atalarım Anadolu'dan Rumeli'ye gelmiş Yörük Türkmenlerdendir "

M. Kemal ATATÜRK

BALKAN SAVAŞLARI'NIN SONUÇLARI VE DEĞERLENDİRMESİ

Türk Milletinin yakın dönem siyasî tarihinde uğradığı en büyük felaketlerden birisi ve belki de en büyüğü Balkan Savaşları'dır. Özellikle Birinci Balkan Savaşı siyasî askerî ekonomik ve toplumsal sonuçlarıyla etkilerini uzun yıllar, devletimizin ve milletimizin üzerinde taşıdığı bir felaket olmuştur. Bu savaşın sonuçlarını şöyle değerlendirebiliriz:

1. Balkan Savaşları sonucunda artık Osmanlı Devleti'nin paylaşılması büyük devletlerin üzerinde uzlaştıkları bir konu olmuştur. İngiltere ve Fransa zaman zaman uyguladıkları Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması" politikasını Balkan Savaşı'yla birlikte terk etmişlerdir.

2. Balkan Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin çok büyük bir toprak kaybı olmuş; Meriç'in doğusunda kalan Doğu Trakya'nın dışındaki bütün Rumeli topraklarımız elimizden çıkmıştır. Rumeli'de yüzlerce yıl elimizde ve idaremiz altında kalarak adeta Türkleşmiş olan birçok şehir ve kasabalar kaybedilmiştir.

3. Savaşın en olumsuz sonuçlarından birisi de; savaş esnasında ve sonunda Bulgarlar başta olmak üzere Yunanlılar ve Sırp'ların zulmü ve katliamları karşısında can ve namuslarını korumak amacıyla Rumeli'den büyük göç dalgaları başlamıştı. Yüz binlerce Rumeli Türk'ü aç perişan büyük acılar ve yokluklar içerisinde Trakya'ya ve Anadolu'ya gelmişti. Bunların ekonomik ve malî sıkıntılarını karşılamak yaralarını sarmak Osmanlı Devleti'nin zaten sınırlı olan imkânlarını tamamen tüketmiştir.

4. Balkan Savaşı'yla birlikte Osmanlı Devleti Avrupa diplomasisinde yalnızlığa terk edilmiştir. Bunu toprak bütünlüğü açısından oldukça tehlikeli gören yöneticiler I. Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da oluşan "bloklaşmalara" katılmak isteyeceklerdir.

5. Balkan Savaşı ile Ege Denizi'ndeki stratejik adaların tamamına yakını Yunanlılar tarafından ele geçirilmiş ve Ege Denizindeki hâkimiyetimiz kaybolmuştur.

6. Balkan Savaşı'nın başında geçici olarak İtalya'ya terk ettiğimiz On İki Ada'lar, savaştaki yenilgimiz üzerine İtalyanlar tarafından bize verilmemiş ve bu adaları İtalya kendi topraklarına kattığını açıklamıştır.

7. Balkan Savaşı yıkımına, yani 500 yıllık güzel Türk yurdu Rumeli'nin bir aydan kısa bir sürede yitirilmesine, İttihatçılarla İtilafçıların ortak bir savaş planını uygulamak şöyle dursun, cephane yardımlaşması bile yapmayacak ölçüde birbirlerine yabancılaşmasının yol açtığı unutulmamalıdır.

Atatürk'ün Balkan Savaşları'ndaki Faaliyetleri

Mustafa Kemal Atatürk 1912 sonbaharında rahatsızlanmış ve izin alarak 24 Ekim'de İstanbul'a hareket etmiştir. Bu sırada Balkan Harbi başlamıştır. İstanbul'da tedaviyle meşgulken Gelibolu yarımadasında kurulan mürettep kuvvetler harekât şubesi müdürlüğüne tayin edilmiştir. Sonra Bolayır ordusu kurmay başkanlığı da yapmıştır. Bu durumdan faydalanan ittihatçılar Türk ordusunu taarruza geçirerek Edirne'yi geri aldı. Bu sırada Bolayır kolordusunun kurmay başkanı da olan Mustafa Kemal Paşa, Edirne'ye ilk giren süvari tugayının başındadır. Balkan Savaşı'nda sonra Sofya Ateşemiliterliğine atanan Mustafa Kemal yaptığı çalışmalarla Bulgaristan'ın üçlü ittifak safında Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olmuştur.

BİR ANI

Balkan Savaşı patladığında ben Trablusgarp'ta bulunuyordum. Eğer o sırada orada değil de Rumeli'nin herhangi bir noktasında bulunsaydım o Balkan faciası olmazdı. Çünkü Selanik Kolordusunda bulunduğum sırada küçük Balkan devletlerinin birleşerek ortak bir saldırı yapmaları olasılığını düşünüyorduk. Ben, böyle bir olasılık karşısında uygulanacak ve izlenecek savunma planı üzerinde çalışmışım. Bir gün o savunma planıyla ilgili haritaları masamın üzerine sererek çalıştığım sırada içeriye Talat Bey (Paşa) ile o zaman İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Sekreteri olan Hacı Adil Bey girdi. Kolordu Komutanını ziyarete gelmişler. Bu münasebetle beni de anımsamışlar. Selamlaşmadan sonra Talat Bey laf olsun gibilerden bana sordu:

Kemal Bey, çok dalmışsın, neyle meşgulsün? Dedi.

Önümdeki haritaları göstererek bunların Rumeli savunma planı olduğunu söyledim. Bir gün küçük Balkan devletlerinin birleşerek ortak bir saldırı yapmaları olasılığına karşı askeri hazırlıklarımızdır. Talat Bey, "Ben asker değilim, bu gibi askeri işlerden anlamam. Ama, bu, gösterdiğin savunma planlarını kim uygular?" diye sordu. Ben kendimi göstererek:

— Ben yaparım, dedim.

Talat Bey bu konuda daha fazla konuşmadı, sustu. Zaten sadece hatır sorma, gönül alına gibilerden yanıma uğramışlardı. Veda edip ayrıldılar. Sonradan öğrendim ki benim Rumeli'nin savunmasıyla ilgili planlar hakkında söylediklerim Talat Bey'in pek garibine gitmiş. Odadan çıktıktan sonra yolda Hacı Adil Bey'e: "Gördün mü bizim deliyi!" demiş.

Asım US Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım, s.168

BALKAN SAVAŞLARI (1912–1913) KRONOLOJİSİ

1912

13 Mart 1912: Bulgar-Sırp ittifak antlaşmasının imzalanması.

29 Mayıs 1912: Bulgaristan kralı ile Yunanistan Kralı arasında Sofya’da gizli karşılıklı yardım antlaşmasının imzalanması.

25 Eylül 1912: Karadağ hükümetinin savaş ilanı. Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan’ın da yakında savaş ilan edeceklerinin Harbiye Nazırı Nazım Paşa tarafından bildirilmesi.

30 Eylül 1912: Bulgaristan’ın, Yunanistan’ın, Sırbistan’ın ve Karadağ’ın seferberlik ilan etmesi.

1 Ekim 1912: Osmanlı Hükümeti’nin genel seferberlik ilan etmesi.

8 Ekim 1912: Büyük devletlerin yayınladıkları bir bildiride; “Rumeli’de barışı bozabilecek bütün hareketlerin kesin olarak karşısında olduklarını, burada yapılacak ıslahatı gerçekleştirmek işini ele alacaklarını, bunun tersine eğer bir savaş çıkarsa, sonuç nasıl olursa olsun Rumeli’de statükonun değişmeyeceğini” bildirmeleri.

Ali Rıza Paşa’nın Selanik’e gelerek Batı Ordusu Komutanlığı görevine başlaması.

Karadağ Devleti’nin Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesi.

9 Ekim 1912: Osmanlı Devleti’nin Karadağ’a savaş ilan etmesi.

13 Ekim 1912: Müttefik Balkan devletlerinin İstanbul’a bir nota göndererek ,‘Büyük devletlerin ve Balkan devletlerinin rızası ile reformun hemen düzenlenmesini ve Berlin Antlaşması’nın 23.maddesindeki milliyet esası göz önüne alınmak suretiyle illere yönetim özerkliği verilmesi, Belçika ve İsviçreli genel valiler seçilmesi, eğitim özgürlüğü verilmesi, il yönetim kurulu, jandarma, milis örgütü kurulmasını’ istemeleri.

15 Ekim 1912: Balkan devletlerinin görünürdeki halk hareketlerini, taşkınlıkları ve kan dökülmesini önleyemediği için Osmanlı Devleti’ne bir nota vermeleri üzerine, Osmanlı Hükümeti’nin bu nota kapsamını devletin iç işlerine karışır ve milli gururu zedeler nitelikte görerek Balkan devletlerindeki elçilerini geriye çağırması ve ilişkilerini kesmesi.

Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Uşi Barış Antlaşması’nın imzalanması

18 Ekim 1912: Bulgar Hükümeti’nin Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesi.

Yunanistan Hükümeti’nin Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesi.

Osmanlı Devleti’nin Yunanistan’a savaş ilan etmesi.

Müttefiklerin bütün cephelerde Osmanlı sınırlarını geçerek taarruza başlamaları

20 Ekim 1912: Sırbistan’ın Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesi.

22/23 Ekim 1912:Şark Türk ordusu, Edirne-Kırklareli genel hattının üzerinde ve bu hattın da kuzeyinde Bulgar kuvvetleriyle yapılan muharebelerde muharebe meydanını Bulgarlara bırakarak, Pınarhisar-Lüleburgaz genel hattına geri çekilmesi

Osmanlı ve Sırp kuvvetleri arasında Kumanova Meydan Muharebesi’nin yapılması.

24 Ekim 1912: 3. Bulgar Ordu birliklerinin Kırklareli’yi ele geçirerek, bu şehrin doğu ve güneydoğu sırtlarına yerleşmeleri.

31 Ekim 1912:.Bulgar kuvvetlerinin Lüleburgaz’ı ele geçirmeleri

2 Kasım 1912: Osmanlı ve Bulgar kuvvetleri arasında Lüleburgaz Muharebesi’nin yapılması

4 Kasım 1912: Osmanlı Devleti’nin, barış ön şartları imzalanır imzalanmaz çekilmeleri şartıyla, büyük devletlerin savaş gemilerinin İstanbul’a girmelerine izin vermesi.

7 Kasım 1912: Yunan ordusunun Selanik’e yürümesi.

8 Kasım 1912: Selanik Komutanı Tahsin Paşa'nın tek bir silah atılmadan, mütareke şartlarını ve Selanik şehrini kayıtsız şartsız teslimini kabul ettiğini Yunanlılara bildirmesi.

11 Kasım 1912: Bulgar kuvvetlerinin Tekirdağ'ı ele geçirmeleri,

12 Kasım 1912: Bulgar kuvvetlerinin Silivri'yi işgal etmeleri.

Osmanlı ve Bulgar kuvvetleri arasında Çatalca Muharebesi'nin başlaması.

19 Kasım 1912: Bulgarların mütareke şartlarını Rus elçiliği aracılığıyla Osmanlı Hükümetine bildirmeleri.

30 Kasım 1912: Bulgarların mütareke konusundaki Türk tekliflerini kabul etmesi.

3 Aralık 1912: Osmanlı devleti ile Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devletleri arasında Çatalca Mütarekesinin imzalanması.

13 Aralık 1912: Bulgar çetelerinin Şarköy'e taarruz etmeleri.

16 Aralık 1912: Osmanlı devleti ile müttefik Balkan devletleri arasında Londra'daki Saint James Sarayı'nda barış konferansının başlaması.

Büyük Elçiler Konferansı'nın ilk toplantısının yapılması.

1913

2 Ocak 1913: Büyük Elçiler Konferansı'nın dördüncü toplantısının yapılması ve Ege adaları'nın Yunanistan'a verilmesinin kararlaştırılması.

17 Ocak 1913: Büyük devletlerin Osmanlı Hükümeti'ne bir nota vererek Edirne'nin terk edilmesi, adaların geleceklerinin kendilerine bırakılması, Midye-Enez'in sınır olarak kabul edilmesini istemeleri.

23 Ocak 1913: Babıâli Baskını'nın yapılması, Başkomutan vekili ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın öldürülmesi ve Kamil Paşa Kabinesi'nin düşürülmesi, Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazam, Ahmet İzzet Paşa'nın Başkomutan vekili olması.

29 Ocak 1913: Londra barış görüşmelerinin kesildiğinin, Osmanlı Hükümeti'ne resmen bildirilmesi.

30 Ocak 1913: Bulgar Başkomutanlığın Osmanlı karargâhına; 'Londra Barış Konferansı'nın kesilmesiyle mütarekenin feshedildiğini ve savaşın, protokolün 4. maddesi gereğince 3 Şubat 1913 günü saat 19.00'an itibaren başlayacağını bildirmesi.

Osmanlı Hükümeti'nin 17 Ocak 1913 tarihli büyük devletlerin notasına karşılık vermesi.

3 Şubat 1913: Bulgarların Edirne tahkimatını topa tutmaları.

4 Şubat 1913: Çatalca bölgesinde yeniden çarpışmaların başlaması.

5 Şubat 1913: Bulgarların Edirne'yi bombardıman etmeleri.

8 Şubat 1913: 10. Kolordunun Şarköy çıkarması.

Osmanlı ve Bulgar kuvvetleri arasında Şarköy ve Bolayır muharebelerinin yapılması.

6 Mart 1913: Yanya Kalesi'nin Yunan kuvvetlerine teslim olması.

26 Mart 1913: Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgal edilmesi.

28 Mart 1913: Londra'da büyük elçiler toplantısında hem Rus hem de Avusturya büyük elçilerinin isteği üzerine, Osmanlı-Bulgar sınırı olarak Enez'den Midye'ye giden çizginin kabul edilmesi.

29/30 Mart 1913: Bulgar kuvvetlerinin Çatalca'da geri püskürtülmeleri.

5 Nisan 1913: Balkan Devletlerinin, büyük devletlere bir nota vererek, müzakerelere başlamak için esas teşkil eden Trakya hakkındaki teklifleri kabul ettiklerini bildirmeleri.

23 Nisan 1913: Karadağ kuvvetlerinin İşkodra'ya girmeleri.

3 Mayıs 1913: Osmanlı Hükümeti'nin, büyük devletlerin teklifini kabul etmesi ve toplanma yeri olarak Londra'yı seçmesi.

- 30 Mayıs 1913:** Londra'da, Saint James Sarayı'nda Londra Barış Antlaşması'nın imzalanması.
- 29 Haziran 1913:** Bulgar ordusunun baskın suretiyle Sırp ve Yunanlılara taarruz etmesi ve İkinci Balkan Savaşı'nın başlaması.
- 10 Temmuz 1913:** Romanya'nın Bulgaristan'a savaş ilan etmesi
- 11 Temmuz 1913:** Yunan kuvvetlerinin Bulgaristan'dan Serez'i almaları.
- 13 Temmuz 1913:** Osmanlı kuvvetlerinin, Midye-Enez hattını işgal için ileri harekâta başlamaları.
- 21 Temmuz 1913:** Osmanlı kuvvetleri tarafından Edirne ve Kırklareli'nin geri alınması.
- 28 Temmuz 1913:** Osmanlı kuvvetlerinin Trakya'da önceden planlanan yerleri geri alması.
- 31 Temmuz 1913:** Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri arasında beş günlük ateşkes ilan edilmesi.
- 5 Ağustos 1913:** Londra'da, İngiliz, Rus ve Alman büyük elçilerinin, Edirne'den çıkma karşılığı olarak Osmanlı Devleti'ne verilecek tavizleri görüşmeleri.
- 10 Ağustos 1913:** Bükreş Antlaşması'nın imzalanması ve Balkan devletleri arasında savaşın son bulması.
- 11 Ağustos 1913:** Altı büyük devletin temsilcilerinin onayladığı protokolle, Arnavutluk devletin kesin sınırlarının saptanması ve Yunan kuvvetlerini geri çekilmesi.
- 29 Eylül 1913:** Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında İstanbul Antlaşması'nın imzalanması.
- 14 Kasım 1913:** Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında Atina Antlaşması'nın imzalanması
- 13 Mart 1914:** Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında İstanbul'da bir antlaşmanın imzalanması.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Balkan Savaşları'nın nedenleri nelerdir?
2. I.Balkan Savaşına hangi devletler katıldı?
3. Osmanlı Devleti'nin bu savaşta başarısız olmasının nedenleri nelerdir?
4. I. Balkan Savaşı sonucunda ne oldu?
5. Londra Görüşmeleri devam ederken İstanbul'da nasıl değişiklik olmuştur?
6. II. Balkan Savaşı'nın sebebi nedir?
7. II. Balkan Savaşı'na hangi devletler katıldı?
8. Osmanlı Devleti II. Balkan Savaşından nasıl yararlandı?
9. Bükreş Antlaşması kimler arasında, kaç tarihinde oldu?
10. Balkan Savaşları'nın sonuçları nelerdir?

TEST SORULARI

1. I- Uşi antlaşması - 1911
II- Lozan antlaşması - 1923
III- Paris antlaşması - 1947
IV- Londra antlaşması - 1913
V- Mudanya mütarekesi - 1922

Yukarıdaki antlaşmalardan hangisi ya da hangilerinde on iki ada ile ilgili bir hüküm vardır?

- A) I-II-III
- B) I-III-V
- C) III-IV-V
- D) II-III-IV
- E) II-IV-V

2. Osmanlıdan ayrılan ilk Balkan devleti ve son Balkan devleti hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) Arnavutluk-Bulgaristan
- B) Yunanistan-Arnavutluk
- C) Sırbistan-Bulgaristan
- D) Sırbistan-Arnavutluk
- E) Sırbistan-Yunanistan

3. Aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri 1. Balkan Savaşı sonucunda kaybedilen yerlerden biridir?

- I- Batı Trakya ve Doğu Trakya
- II- Makedonya
- III- Arnavutluk
- IV- Bozcaada ve Gökçeada (İmroz)
- V- Selanik

- A) II-III-IV
- B) III-IV-V
- C) I-II-III-V
- D) I-II-III-IV
- E) I-II-III

4. Ordunun siyasete girmesinin yanlış olduğu aşağıdaki savaşlardan hangisinde açığa çıkmıştır?

- A) Kurtuluş Savaşı
- B) Trablusgarp Savaşı
- C) I. Balkan Savaşı
- D) II. Balkan Savaşı
- E) I. Dünya Savaşı

5. Aşağıdakilerden hangisinin sonucunda bugünkü Balkan Türk azınlık sorunu ortaya çıkmıştır?

- A) I. Balkan Savaşı
- B) 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı
- C) I. Dünya Savaşı
- D) Nüfus mübadelesi
- E) II. Dünya Savaşı

6. I. Arap toprakları
II. Anadolu toprakları
III. Makedonya- Arnavutluk
IV. Doğu Trakya
V. Selanik

Osmanlı I. Dünya savaşına girdiğinde yukarıdaki topraklardan hangisine sahip değildir?

- A) I-II
- B) II-III
- C) III-V
- D) IV-V
- E) III-IV

7. I. Balkan harbinde alınan büyük yenilgi içinde hangi gelişmenin ortaya çıkmasına sebep oldu?

- A) Resneli Niyazi'nin Makedonya'da padişaha isyanı
- B) Bab-ı ali baskını
- C) 31 Mart Olayı
- D) II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi
- E) İttihatçıların ülkeyi terk etmesi

8. Aşağıdaki antlaşmalardan hangisi bugünkü Türkiye sınırının çizilmesinde belirleyici olmamıştır?

- A) Atina antlaşması
- B) İstanbul antlaşması (Bulgaristan'la)
- C) Londra antlaşması
- D) Lozan antlaşması
- E) Ankara antlaşması (1926)

9. Aşağıdaki ülkelerden hangisi sadece İkinci Balkan savaşına katılmıştır?

- A) Karadağ
- B) Sırbistan
- C) Romanya
- D) Bulgaristan
- E) Yunanistan

10. Türkçülük düşüncesi aşağıdaki gelişmelerden hangisinin sonucunda hız kazandı?

- A) Islahat fermanı
- B) Kanun-i Esasi
- C) I. Balkan Savaşı
- D) I. Dünya Savaşı
- E) I. Meşrutiyet

11. Osmanlı Devleti'nin İkinci Balkan Savaşı'na katılarak Midye-Enez hattını batısına geçmesi aşağıdaki antlaşmaların hangisinin geçerliliğini kaybetmesine sebep olmuştur?

- A) Londra antlaşması
- B) Bükreş antlaşması
- C) Atina antlaşması
- D) İstanbul antlaşması
- E) Berlin antlaşması

